

גליון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ראש השנה

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

ראש השנה

- א אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה - יום המלכת ה' על כל העולם
- ה אבינו מלכנו אבינו אתה - שמחה גדולה כי אבינו שבשמים הוא הרן אותנו
- ו ממשפטיך יראתי - יראה ופחד ממשפט ודין
- ח שמתני מתוך יראתי - השמחה והיראה משמשים גם יחד
- י סימנא טבא - יתנהג בהארת פנים ויזכה להארת פנים ממעל
- יב סתרו יושר - אף ההסתרה מאתו יתברך היא
- יג אלמלא שמרו ישראל - סגולת שבת האחרונה של השנה
- טו יום אחד בשנה חשוב שנה - חשיבות ועבודת יום האחרון בשנה
- טז וצדקה מעבירין - מעלת הצדקה בפרט בימים אלו
- יז ותגור אומר ויקם לך - כח התפילה בימים אלו
- כ אבינו מלכנו כתבנו בספר פרנסה וכלכלה - התפילה על עניני גשמיות
- כא אבינו מלכנו קבל את תפילתנו - חשיבות התפילות הקבועות ביותר בהאי יומא
- כג ובמה בשופר - גודל זמן התקיעות
- כד תקע בשופר גדול - סגולת התקיעות ברוח ובנשם
- כח שמע ה' קול בכיי - ענין הכביה
- כח שרשה בתחילתה - יחשיב עצמו כרש וחסר כל
- ל וכל מאמינים שהוא עונה - אף הפחות בישראל בידו להתקרב ולהתפלל ביום זה
- לב אבינו מלכנו כתבנו בספר זכויות - ענין קבלות טובות

ראש השנה

אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה – יום המלכת ה' על כל העולם
 השנה (זוה"ק פנחס רלא), כי בזה היום אנו זוכים לבוא ולהתייצב לפני ה' אלוקינו הוא אבינו שבשמים, ובוה היום אנו ממליכים את הבורא יתב"שי כמו שגילו לנו חז"ל (ר"ה טו.) 'אמר הקב"ה, אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם'. שהרי זה היום תחילת מעשיך, ובכל כל איש ישראל. הנה אמרו בוזהר הק' 'היום' דא ראש

א. מסופר על יהודי מתושבי ארה"ב (כהיום יושב על התורה ועל העבודה בארה"ק), שאביו ואמו שהו במחנות העבודה בתקופת המלחמה, ולאחר המלחמה פרקו מעליהם עול מלכות שמים לגמרי רח"ל, אולם מאחר שהיו מיוצאי פולין שוחחו בבית בלשון ה'אידיש', ובזה היה כל הזיקה של בנם ליהדות. משנעשה בן עשרים החל לעסוק במסחר ה'סמים' ביחד עם שני שותפים גוים, כעבור חמש שנים תפסו אותו אנשי השלטון בעיצומו של המסחר. אחד מהשותפים הצליח לברוח ולהימלט, השני הפך להיות 'עד מטעם הרשויות' (עד מדינה) בתמורה להקלת עונשו, ועליו רצו לגזור לישב בבית האסורים כעשרים וחמש שנה כפי חוקי המדינה. מיד שכר 'עורך דין' מומחה שיעמוד לימינו, אולם העו"ד אמר לו שלפי הנראה אין מנוס מעונש שיאסרוהו לשנים רבות בבית האסורים, ואין בידו אלא לנסות להמעיט במקצת מקצבת השנים. הלה נבהל עד מאד ותיפול רוחו בקרבו. לאחר כמה ימים פגש (במסעדה שבעיר) באיזה יהודי זקן, היהודי שראה כי פניו נפולות שאלו הגידה נא לי מה אירע עמך ולמה נפלו פניך, ה'סוחר' לא אבה לענות לו באמרו וכי מה יועיל לי זקן זה. אולם הזקן הפציר בו, והוסיף לומר לו, הנה עברתי את המלחמה וכבר עברו עלי צרות רבות ורעות, אולי יש בידי לעזור לך, ויספר לו כל הקורות עמו, נענה לו הזקן, כפי הנראה לא תצמח ישועתך מה'עורך דין' בוא נא עמי לצדיק פלוני ובוודאי תועיל לך ברכתו, ולקחו לצדיק עליון שהתגורר אז בניו יארק וברכו בהצלחה.

בהגיע יום המשפט המתינו הכל לעורך דין שיגיע, אולם 'אחרו פעמי מרכבותיו' והלה בושש מלבוא, עד שהתקשר להודיע שאיחר את הפליגער (מטוס) וכבר אין בידו להגיע, והינו שולח את אחד מתלמידיו למלא מקומו. ואכן, ויבוא תחתיו איש אשר היה ניכר בעליל שאינו אלא 'מתחיל', הלה פתח פיו בדברי סנגוריה שלא מן הענין, ודיבר דיבורים שאין בהם כל טעם וריח, וכך האריך בדבריו במשך שעה אחת... כתום דבריו הודיע השופט שהיות ואין שום הוכחות וראיות לתביעה שאכן הלה חטא, על כן הכל בטל ומבוטל, והלה יצא לחפשי חינם. לא האמין האיש למשמע אוזן, שהנה נתהפך עליו הגלגל בבת אחד ויצא מאפילה לאורה, וניגש אל העורך דין המתחיל לשאלו כיצד הצליח להשפיע על השופט ולהטות ליבו מן הקצה אל הקצה, נענה לו העורך דין ואמר, הנה השופט הוא זקני, והיות שזה לי לראשונה שהנני מופיע כסנגור בבית המשפט, רצה זקני לעודדני ולהחדיר בי את הביטחון והאמונה בכוחותיי, על כן פטרך לגמרי מהעונש. חזר אותו האיש להודות לצדיק שברכו, הצדיק ביקש ממנו שיתחיל להניח תפילין כהודאה לה' על הניסים והנפלאות שעשה עמו עד ששב בתשובה שלימה. ולדידן אם 'בשר ודם' ריחם בדין על 'נכדו', ק"ו ש'אבינו שבשמים' ירחם עלינו בעמדנו לפניו למשפט כרחם אב על בנים, אלא שעלינו לזכור שאנו 'בנים למקום'...

ב. הנה בכל 'יום טוב' עורכים בני 'ארץ ישראל' רק יום אחד ובני חו"ל עורכים שני יו"ט של גלויות, זולתי ביו"ט של ראש השנה שהכל עורכים ב' ימים של יו"ט... וביאר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע, כי רצו שכל בני יהיו שווים ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם' - ולא יהיו 'אגודות אגודות'. וביאר בנו הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע שמבואר מהרה"ק רבי יונתן אייבשיץ זי"ע (יער"ד ח"ב דרוש א, ומקורו בתנדב"א זוטא כב) ש'עשרת ימי תשובה' הם כנגד 'עשרת הדברות', נמצא שב' ימים דראש השנה הם כנגד 'אנוכי ה' אלוקיך... לא יהיה לך', ושני דברות אלו מעקרי האמונה הם, בענין זה אני אפשר שיהיה איזה 'ספיקא דיומא' אלא יומא אריכתא כי הכל אחד ושלא יהיה כל הפרש וחילוק בין אחינו בני ישראל.

ג. ואל יחשוב האדם להיות מהנסוגים אחר מכיוון שאין בכוחו לקבל עול מלכות שמים שלמה – כי סיוע גדול יש בימים גבוהים הללו, אין לו אלא להכנס בכלל המקבלים עול מלכות וה' יגמור בעדו. משל נאה המשיל לזה הרה"ק מסאטמאר זי"ע, למדרגות הגדולות הנוסעות מאליהם בכח העלעלקטריק (מדרגות נעות) ופעמים ששני אנשים

גם במשך התפילה – מלוך על כל העולם כולו... ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה, 'המלך הקדוש'.

וביום הזה יקצוב הקב"ה לכל איש ואיש את קצבת חייו וקצבת מזונותיו כמו שאמרו (ביצה טז.) 'כל מזונותיו של אדם קצובים מראש השנה'... כי 'מי שברא יומו ברא פרנסתו' (תנחומא בשלח כ). והנה זה היום תחילת מעשיך, אף לנו ייאמר, לכל יהודי באשר הוא, זה היום תחילת

שנה מתחדשת מלכותו יתברך כמו שרמזו בספרים על יום זה בפסוק (ש"א יא יד) 'לכו נא הגלגל ונחדש שם המלוכה'. כי כמעשהו ב'ששת ימי בראשית' שברא עולמו 'יש מאין', אף כוונת העת הרי הוא בורא את העולם כולו מחדש. והזמן גרמא להשריש בקרבנו – במוח ובלב, את ה'אני מאמין' - שהבורא יתב"ש הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים. אף הרבה מתפילותינו ביום הזה נסובים על מלכות שמים דוגמת מה שאנו זועקים בסיום 'נשמת' המלך... המלך...

יעשו כברת דרך עד המדרגות הללו זה יעלה ויבוא עד למעלה למעלה, ורעהו ישאר עמוד למטה. והנפקא מינה ביניהם, שזה הראשון פסע עוד 'פסיעה קטנה' אחת והעמיד עצמו על המדרגה הראשונה, וממילא הובילוהו המדרגות מאליו למעלה, אך זה השני החסיר פסיעה זו ונשאר למטה... אף לדין העושה פסיעה זו יעלה ויגיע לתכלית טוב, ואם לאו...

יש שביארו את האמור ביעקב אבינו כשהלך לבית לבן, וכבר הגיע לחרן אז אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי, ואני לא התפללתי, ואכן, כיוון שנתן דעתו לחזור, קפצה לו הארץ (חולין צא.) ותמוה, כי אם היה ראוי ל'נס' גדול כזה כ'קפיצת הארץ' מדוע לא אירע כן מיד, אלא, מתחילה נדרש מהאדם שהוא עצמו ישים על לב, גם יעשה פעולה לטובה, אז יסייעו מן השמים בכפלי כפליים שיוכל לעמוד על דרך הטוב.

ד. הנה ילפינן (תוס' ר"ה לג: ד"ה שיעור, בשם היערוך) 'מאה קולות' בתקיעת שופר דר"ה מ'ותייבב אם סיסרא' (שופטים ה כח), ולכאורה צריך ביאור, וכי לא מצאנו מהיכן ללמוד רק מגויה זקנה (אן אלטע ערב'קע), אלא, כי ידוע מאמרם שמלאך מן השמים עמד וספר כל פעיה ופעיה וכאן גילו לנו שאפילו דמעותיה של ערביה זקנה אינם במקרה אלא כל דמעה שדמעו עיניה היה קצוב ושקול מן השמים, ומלאך 'ספרן' עד שהגיעה ל'מאה קולות' שהיו קצובין לה מן השמים, ק"ו לכל דמעה וכל פעולה קטנה של כל בר ישראל יהיה מי שיהיה, הכל מדוד ספור ומנוי מן השמים.

באופן אחר ביארו (תורת זאב' בשם הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל) שאנו מבקשים מהקב"ה, הנה המלאך עמד וספר כל פעיה וגניחה של גועה נבזית - אם סיסרא, וכה אמר אחר שיבכה עשרים ושלושים יבבות - עדיין לא הושלמה קצבת יבבותיה, שהרי נגזר עליה משמים ליבב ולבכות מאה יבבות, אף אחר ארבעים חמישים שישים אמר המלאך, לא, עדיין לא הושלמה קצבתה... מעתה אף אנו נענה ונאמר, אוי... רבש"ע, וכי היאך עדיין לא הושלמו קצבת בכיותיהם ויבבותיהם של בניך בני אברהם יצחק ויעקב... אשר בכו ויבבו במשך כל דורות הגלות, ובתוך זה גם בשנה האחרונה מר"ה העבר עד ר"ה זה - כמה צער ויגון היו מנת חלקם של בני, יעלו לפניך לרצון הבכי והדמע הדם והדמעות, רחם נא על בניך וכתבם לשנת פדיון וגאולה מכל צרותיהם וגלותם.

וכן איתא ברש"י (ר"ה לג: ד"ה שלוש יבבות) 'תרועה - קול כל דהו', לרמז שכל קול אפילו קטן ככל שיהיה עולה לרצון למעלה, אין 'קרעכץ' (אנחה) אחד ההולך ריקם.

ה. ענין זה של 'מלכויות' ניכר היטב בבוא הקב"ה לדון את יצורי כפיו כש'כל באי עולם יעברון לפניו כבני מרון'. והנה, הכרה זו מביאה להם לבני ישראל שמחה רבה ועצומה - בעצם הדבר שהם יודעים ומכירים בצורם וקונם 'כי אנו עמך ואתה אלוקינו אנו בניך ואתה אבינו'. וכך כתיב מפורש (תהלים צו יא-יג) 'שמחו השמים ותגל הארץ... לפני ה' כי בא כי בא לשפוט הארץ. והרי כל איש יגיל וישמח בבוא היום שבו יכתירו את אביו למלך, ק"ו כביכול כשמדובר מאביו שבשמים שבראו יצרו אף עשאו.

וכל כך תגדל השמחה עד שהיה מקום לחשוש שתזוח דעתנו לרוב השמחה והצהלה, וכן כתב הסמ"ק מצוריק (מצוה צא, הערה רעו) טעם למנהג שלובשים בני בגדים לבנים בר"ה ויוהכ"פ, כי יש לחשוש שיבוא אדם חלילה לידי זיחות הדעת כאשר יבין שהוא הולך להמליך את מלך מלכי המלכים, כי איך יזכה איש פשוט והמוני כמוהו לכבוד גדול כזה להמליך את מלך הכבוד, לפיכך תיקנו שילבש לבנים להזכיר יום המיתה, ובזה תתישב דעתנו.

ו. כתב הרה"ק רבי לייבל אייגער זי"ע (תורת אמת תרל"ט יום שני) ביום הזה בוודאי מתעורר כל מיני שפע להשפיע -

באר הפרשה - ראש השנה

מעשיך, לעמוד ולהתחדש בזה היום הן ברוח – בתורה ובני ישראל בטוחים בחסדו יתב"ש שיוציא לאור ועבודת ה'. הן כגשם – בכל עניני חייו בפרנסה וכלכלה, משפטם' (עיי' תקפ"א ט"ז סק"ה) ולכן טובלים ברפואות וישועות וכל שאר השפעות. ולובשים בגדי שבת ויו"ט בראש השנה להראות שאנו

חיי בני ומזוני, וכאשר נשפע בראשית הבריאה ביום זה. חיים - נאמר ביום זה 'ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה' (בראשית ב ז). בני - נשפע גם כן הכח המוליד במאמר 'פרו ורבו' (שם א כח) וכאשר היה בפועל כידוע. מזוני - הוכן לו עוד במאמר 'תדשא הארץ'.

הנה כתיב ברש"י (יבמות סד:) ד"ה שלש פקידות. וז"ל. שהקב"ה פוקד העקרות לשמוע תפלתן בר"ה וגזור עליהן הריון. ואיתא מהרה"ק מראפשיץ זי"ע (זרע קודש ר"ה ד"ה ויה' פקד) וז"ל בראש השנה שאז נברא העולם הוא עת פקידת עקרות. וכן איתא מהרה"ק 'אמרי נועם' זי"ע (ר"ה ד"ה בנוסח) כי ראשי תיבות של 'נפקד כהיום הזה' הוא ה"ך שהוא השם הממונה על ההריון, כמו שכתוב 'הנ"ך הרה' כידוע.

וכבר אמרו צדיקים רמז לכך - כי וידגו לרוב בקרב הארץ בגמטריא ראש השנה. וב'תפארת שלמה' (ליה"כ ד"ה רב איקלע) פירש 'כמה יעברון כמה יבראון', כמה יעברון - כמה יתעברו בזאת השנה, וכמה יבראון - שבריא ויתרפאו מחליים. מסופר על אברך שהמתין זמן רב לזש"ק, וציוה לו הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע שיכוון ליבו בתיבות 'כמה יעברון' להיפקד, והוסיף לומר שהוא בדוק ומנוסה.

וכן כתב הרה"ק ה'אוהב ישראל' זי"ע (ליקוטים חדשים, ימים נוראים) וז"ל. 'מה שאנו קורין בר"ה ביום הראשון 'וה' פקד את שרה', כי בזה אנו יכולין להמשיך ולפקוד עקרות' (וכן הוא שם פ' ויצא בנוגע לכל השנה).

וכן ידוע משם הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (עיי' ח"ח עה"ת, הח"ח חייו ופעלו עמו' תתשיח) שלכן אנו קורין בראש הנשה 'וה' פקד את שרה' כי לידה זו הייתה כנגד ולמעלה מדרך הטבע ולהורות לנו כי ר"ה הוא זמן של מהפיכות לטובה ולברכה למעלה וכנגד הטבע, ואף אם ח"ו עד עתה היו לו צרות למעלה ראש מעתה 'דף חדש' מתחיל, והכל יתהפך לטובה.

הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע אמר פעם קודם ראש השנה לאברכים שהשקיעו מיטב כספם באיזה 'עסק' ואבדו את כל ממונם ונעשו רשים וחסרי כל, הנה, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים ומיד החלו שבע שנות השבע, והרי שגדול כוחו של יום זה - להפוך את מצב האדם מן הקצה אל הקצה, התחזקו להתפלל ויגביה הקב"ה קרנכם למעלה למעלה.

וכבר מפורשים הדברים במהרש"א (ר"ה יא.) ד"ה אתיא זכירה זכירה, וז"ל. דלכך נקרא ראש השנה 'יום הזכרון' דבו ביום זכרון כל המעשים בא לטוב ולרע, ואלו הנשים (שרה רחל ורחנה) שהיו עקרות מצד טבעם ומזלם, ועלה זכרונם לטובה בר"ה לשנות טבעם ומערכה שלהם, עכ"ל.

וכך העיד הרה"ק רבי משה מקאזניץ זי"ע (ידעת משה' לאלול ד"ה איתא בילקוט) על אביו המגיד מקאזניץ זי"ע, וזכורני כד הוינא טליא, הייתי תמיד מתמה עצמי על כבוד הה"ק אאמו"ר זצלה"ה שבר"ה היה שמח עד למאוד, ולכאורה ביום ההוא לשמחה מה זו עושה, אמנם הוא הדבר אשר דיברנו, מחמת שהוא ראשית השנה יורד בו קדושה וטהרה ויכל טוב' לכל ימי השנה.

ז. סיפר הגרא"מ שך זצ"ל שבימים האחרונים לחיי הגרי"ז מבריסק (שגלב"ע ערב יו"כ), כאשר היה חולה מוטל במיטתו, הזכיר לפניו שצריך לבטוח בה' כי יוציא לאור צדקנו, אמר לו הגרי"ז וכי לזה בטחון ייקרא - והרי איננו מפחד כלל. ומתי בשם 'בטחון' יקרא, כאשר מתיירא האדם ואעפ"כ מתחזק לבטוח בה'. ואכן זה כלל גדול נקוט בידך, אי אפשר ליראה בלא בטחון, ואי אפשר לבטחון בלא יראה, שכן יראה לבדה יכולה להביא על האדם מרה שחורה רח"ל, ולעומת זאת בטחון בלא שתקדם לו היראה אינו בטחון כלל, ואף יכול להביא לידי פריקת עול ח"ו. אלא זאת תורת העבודה כמו שכתב הרמב"ם בפירושו המשניות (ר"ה פ"ד ד"ה העובר) 'שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו ומברח ומנוס אליו'. וכפי שיש בנוסח הסליחות 'אתכסה מחמתך בצילך'.

וכדברי ה'פרישה' (או"ח סו"ס תקפא) שהביא, יש מקשים על מה שכתב ה'טור' ללבוש בגדים לבנים בראש השנה, לפי שישראל יודעים שהקב"ה יעשה להם נס ויצאו זכאי בדין, דאם כן יש ללבוש בגדים מרוקמים וצבעי ארגמן, 'ויש לומר, שאם כן אין הוכחה שבטוח בהשי"ת, כי שמא אינו מפחד כלל מיום הדין, ואינו חש [ומרגיש כלל שיש דין ומשפט

היא ד' רבתי, לומר כי מקום יש לכל בר ישראל להכנס ב'דלתות' האמונה השלימה באחדות ה', וכל הרוצה לחסות תחת כנפי השכינה יבוא ויכנס:

מסגולת קבלת עול מלכות שמים לזכות על ידה לשנה טובה ומתוקה, וכמו שרמזו הרה"ק המגיד מטריסק זי"ע (מג"א ריש פר' ויקרא) שכאשר נתמנתה אסתר למלכה עשו לכבודה משתה גדול והנחה למדינות עשה (אסתר ב יח). כיו"ב, ביום ראש השנה - שאנו מוסיפים כוח בפמליא של המלך עושים הנחות והמכות לבני המדינה, דהא מלכותא דרקיעא הוה כעין מלכותא דארעא, ולכן נקרא ראש השנה בשם יום הזיכרון - כי ביום זה יעלה זכרוננו לפני השי"ת לזכות לישועות גדולות ונפלאות, כאמרם (ר"ה יא.) 'בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, כן יש ביד כל אדם לצאת ממצרי'.

בטוחים בחסדו יתברך שמו"י שיוציא לאור משפטנו. וכן כתב ה'טור' (שם) רוחצין ומסתפרין בערב ראש השנה, ע"פ המדרש... שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך יצא דינו, אבל ישראל אינו כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים... ומחתכין צפרניהם ואוכלין ושותין ושמים בר"ה לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם גם לפיכך נוהגין לספר ולכבס בער"ה ולהרבות מנות בר"ה.

וזהו שאנו אומרים בסליחות לערב יום הקדוש, 'בידי אין מעש ועל זאת ליבי יפחד, אבל עתה בזכרי מלכות שם המיוחד, ועל זאת אני נוטה באומרים ה' אחד', כי באלו הימים צריכים ביותר לבטוח על אחד יחיד ומיוחד, אלוקינו שבשמים, הוא המנום ומפלט לנו, כדאמרי אינשי שהאות דל"ת שבתוכה אחד (בשמע ישראל)

בעולם, אבל עכשיו שלובש לבנים זיכרון ליום המיתה מראה שזוכר ביום הדין, אלמלא שבטוח בהשי"ת. והוא עפ"י היסוד דלעיל, שמצד אחד זוחלים ורועדים מאימת המשפט מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ, אך לאידך גיסא יבטח במלך חפץ בחיים שיכתוב אותו בספר חיים טובים, וממילא ישמח בישועתו.

וכהערת ה'שפת אמת' (ורא תרמ"ג) על שמו של יצחק אבינו כי צחוק עשה לי אלוקים (בראשית כא ו), והרי יצחק היה ממידת הגבורה והפחד, ואיך היה שמו מענין השמחה והחדוה, רק יתכן לומר, כי אף שליצחק הייתה מדת היראה והפחד, יוכל להיות שלא היו ניכרים על פניו רק שמחה וחדוה, כי באמת אין מי שישמח בעולם רק מי שהוא ירא ה' לאמיתו, ואין לו שום פחד אחר.

ח. יש שביארו בנוסח הסליחות 'חסות בצילך הנה באנו', דהנה בגמ' (ב"מ פה:) מסופר על רבינו הקדוש שסבל יסורים נוראים למשך י"ג שנים, ואיתא שם שהיסורים באו לו מפני מעשה שהיה, ואף הלכו ממנו על ידי מעשה, ומעשה שהיה כך היה, יום אחד עבר לצדו של רבינו הקדוש עגל שהוליקוהו לבית השחיטה, העגל שפחד מהשוחט רץ ותפס מחסה תחת גלימתו של רבי, שילחו רבינו הקדוש ואמר לו, זיל, לכך נוצרת, ועל כך גזרו עליו משמיא לסבול מכאובים רבים למשך תליסר שנים. לכאורה צריך ביאור וכי עד אז לא שחטו עגלים, ועוד, וכי נאסר לאחר מעשה זה לשחוט עגלים, אלא ביאורו דכשבריה אחת מבריותיו של מקום באה לתפוס מחסה תחת כנפיו, לא היה לו לשלחה מעל פניו, כמו כן בימים אלו באים ומתחננים אל קל רחום וחנון ואומרים לו, אף שעוונותינו ענו בנו, מכל מקום 'חסות בצילך הנה באנו', והיאך תוכל לשלחנו מעמך, לימדתנו בתורתך שאסור לאדם לשלוח את הבא לחסות תחת כנפיו מפחד השוחט, ואם כן חוס ורחם עלינו והשפיע עלינו שנה מאירה ומצליחה, ללא כל פגע חלילה.

ט. אומרים בשם הרה"ק ה'דמשק אליעזר' זי"ע בפסוק (תהלים יז ב) מלפניך משפטי יצא, קוב"ה אומר לאדם, בידך לפסוק 'משפטך' מה יהא בגורלך לשנה הבאה, אך בתנאי ש'עינך תחזנה מישרים' - שתביט בכל דבר בעין האמונה.

י. ועל זה רמזו את אמרינו בתחילת הסליחות 'כדלים וכרשים דפקנו דלתיך' כי הכוונה על האות דל"ת, שאנו רוצים לזכות ולהיכנס בה, בצילא דמהימנותא שלימתא.

יא. הרה"ק רבי מאיר שלום מקאלשין זי"ע היה מפרש מי לא 'נפקד' כהיום הזה, מלשון וה' 'פקד' את שרה, וזה הכוונה מי לא נפקד אין איש שלא נפקד ונזכר לכל מיני ישועות ביום הזה, וכן אמרו בתלמוד (ר"ה יא.) 'בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה'.

כסא דין, כמו שבא בקבלה (ר"ה טו.), כאמרו (שם פסוק ד) 'תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב', וראוי לנו לשמוח אז יותר על שהוא מלכנו, שיטה כלפי חסד, ויזכה אותנו בשפטו אותנו, כאמרו (ישעיה לג כב) 'כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו', עכ"ל.

כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (ר"ה תרמ"ח) שישראל עם קדוש מלאים ביום זה שמחה וחדווה. כי על אף שהוא יום הדין, אבל בני ישראל מבקשים להתראות לזכרון לפנינו לטובה, ולכן שמחים הם ביום זה יי.

ובן כתב עוד (בשנת תרל"ט) וז"ל. 'אמרו לפני זכרונות שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, אף שממילא זכר כל היצור לפניו בא, אבל על ידי שבני ישראל מבקשין הזכירה - שיעלה זכרונינו לפניו ית', אעפ"י שיודעין שזו הזכירה הוא למשפט... מ"מ יש לכל איש ישראל להבין ולהשכיל כי גדלה מעלת הזכירה לפני הבורא ית' שהוא אב הרחמים וכדאי להיות נשפט רק שיעלה זכרונינו לפניו ב"ה. ועי"ז שבני ישראל יודעין זאת עי"ז יעלה זכרוניכם לפני לטובה. ועי"ז עצמו הופך הקב"ה מכסא דין ויושב על כסא רחמים. שעי"ז בני"י ממתיקין הדינים ועושין ממדה"ד רחמים שהרי מבררין שהזכירה לפניו ית'.

כה כתב הרה"ק ה'אור המאיר' (ר"ה) וז"ל. ואין לך חיד מתוק מזה, שהאדון ה' צבאות ביקש כזאת מידינו, לאמר לפנינו מלכיות וזכרונות כנוזר, כדי שתבוא זכרוניכם לפני לטובה. ונמצא כל עצמו יתברך דורש טובתנו - להטיב לנו באחריתנו (ומוכיח בזה לאלו האנשים שכשמאריכים התפלה בר"ה נחשב להם כמשא כבד). וכזה רמז הנביא 'הבן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשועים, כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד'. הכוונה, הבן יקיר לי אפרים - כל ישראל מכונים בשם אפרים... והוא לפני ילד שעשועים, ובודאי אין כוונתי להכביד עליהם משא כבד, אלא הכל לטובתם ושלמותם, ומדי דברי בו - זכור, כלומר מה שאני מצוה שיאמרו לפני זכרונות, כוונתי לטובת עצמם, (כי רוצה אני לזכרם תמיד עוד -) כדי שתבוא זכרוני לפני, וזהו דברי בו זכור, כוונתי כדי שאזכרנו עוד לטובה, עכ"ל.

אבינו מלכנו אבינו אתה - שמחה גדולה כי אבינו שבשמים הוא הדן אותנו

ברם, שמחה גדולה היום לנוי כמו שכתב ה'ספורנו' על הפסוק (ויקרא כג כד) וז"ל. 'זכרון תרועה - זכרון תרועת מלך בה יגילו במלכם, כאמרו (תהלים פא ב) 'הרנינו לאלקים עוזנו הריעו'. וזה מפני היותו יושב אז על

יב. ה'שאגת אריה' (סימן קב) האריך להוכיח מכמה ראשונים, דכולהו סבירא להו שיש מצות שמחה מן התורה בראש השנה, ובמשנ"ב (תקצו סק"א) מסיק כן להלכה, ועי"י הגהות חתם סופר לשו"ע (סימן תקצו) שדייק מהמשנה (ר"ה כט:.) יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, שיש דין יו"ט לראש השנה ומחויב במצות שמחה (ועי"י שועה"ר). יג. ותחילה וראש היא עבודת ה' מתוך שמחה, כי חדות ה' היא מעוזכם, וכמו שאמר הרה"ק מטריסק זי"ע (מג"א תבוא ד"ה והיה כי תבוא - הד') שצירוף חודש תשרי הוא 'והי"ה', והרי אין והיה אלא לשון שמחה (ויק"ר יא ז), ללמדנו שעבודת חודש זה צריכה להיערך בשמחה.

איתא בתנא דבי אליהו (ז"ט) אמר לי רבי ומה נשתנה ישעיה בן אמוץ מכל הנביאים שנתנבאו כל הטובות והנחמות לישראל. אמרתי לו בני מפני שמקביל עליו מלכות שמים בשמחה.

יד. סיפר הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע שאינה ה' לידו ספר שכתב גוי שישב בבית האסורים בארה"ב (לאחר שיצא משם כתב בספר את כל אשר עבר עליו), ומעשה שהיה כך היה, אותו גוי עז חפצו היה לשוחח עם 'הנשיא' של ארצות הברית, ולכך קפץ מעל כמה וכמה גדרות, ועבר כמה מכשולות עד שבסופו של דבר עמד פנים אל פנים מול הנשיא, ואף 'זכה' ושוחח עמו כמה דקות, אך מיד תפסוהו השומרים וכלאוהו בבית האסורים למשך מחצית השנה, שם עבר עינויים קשים ומרים. משיצא, נענה ואמר, 'הן הייתי אסור וסבלתי מרורות, אך כל זה היה שווה, כי כך זכיתי לשוחח במשך שתי דקות עם הנשיא'. אף אנו להבדיל, נגיל ונשיש בזה היום של ראש השנה, עם גודל היראה משלושה ספרים נפתחים - מ"מ שמחה גדולה יש כאן כי בורא העולם בכבודו ובעצמו עומד ומביט בנו ובמעשינו, ואין לך קורת רוח מרובה מזו.

וכך ביאר הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע (פר' נצבים ד"ה אתם) את טעם הדבר שאין נפילת אפיים בערב ראש השנה, לומר שאין לאדם להסתובב בימים אלו בפנים נפולות.

דשהחיינו אין מברכין רק על דבר שמחה, ולכך בספירת העומר אין מברכין שהחיינו מטעם דאינו דבר שיש בו הנאה רק עגמת נפש - לחורבן בית מאויינו... וא"כ אם נימא דעיגום נפש הוא ודינא קשיא פשיטא דלא שייך שהחיינו... (ולענ"ד נראה עוד ראה לזה, מהא דאמרו בביצה דף ה' התקינו שלא יהיו מקבלין עדות החדש אלא עד המנחה, ואם באו מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש... ואם איתא, היאך התקין תקנה זו - להוסיף על הדין ולעשות עוד יום דינא קשיא חלילה), וע"כ דאין נקרא דינא קשיא, והוא רחום יכפר עון והיום קדיש, וכבר נפקדו האמהות באותו יום, וכל הטובות ושפעת קדושה נשפעו ביום ההוא, והרי עד היום עושין בר"ה שני ימים אף בא"י, עכ"ל.

ממשפטיך יראתי - יראה ופחד ממשפט ודין

תחילת דבר ידע האדם שכל עתידו תלוי ביום זה של ראש השנה, וכדברי רש"י הקדוש (ר"ה ה, ד"ה רב נחמן בר יצחק), 'באחד בתשרי ראש השנה לשנים -

למשפט הוא טובה גדולה ומתנה מהשי"ת להיות נזכר לפניו ביום הזכרון כנ"ל.

איתא בדרשות 'חתם סופר' (ז"ך אלול תק"ע) וז"ל. אבל הענין כי יום ר"ה הגם כי הוא יום גורא - יום דין ומשפט על כל יצורי תבל, מכל מקום אינו יום עצבון, ואדרבה דווקא בחדות לב של תשובה ואהבה ודביקות ובכיה של שמחה - הטיבו 'נגן' בתרועה. ב'שמך יגילון כל היום ר"ת בכיה, אבל עצבות ושכרון לא יזכר ולא יפקד כי הוא מסיטרא דקליפא וסיטרא דדינא ואין לעורר דין ביום ההוא... ע"כ. ומפורש נתנבא הנביא (נחמיה ח') ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם.

וכן כתב בשו"ת 'שואל ומשיב' (מהדורה רביעאה ח"ג תשו"קכ"ה) וז"ל... אך גוף דברי מהרי"ל דיומא קשיא הוא (יו"ט של ר"ה) לכאורה ראה מפורשת דלא שייך בזה יומא קשיא דהרי אנו מברכין שהחיינו עליו, והרי מבואר

טו. ובגמרא איתא (ר"ה כו.) 'כיוון דלזכרון הוא כלפנים דמי', רמזו בה הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (ר"ה תרס"ה ד"ה איתא), דנחשב לכל איש ישראל כעומד לפני הקב"ה לפני ולפנים, ומטעם זה לא נצטוונו ב'עליה לרגל - ייראה כל זכורך' בראש השנה, שהרי אנו עומדים לפני ה' 'כלפנים דמי' וכאילו עומדות היו רגלינו לפני ולפנים ואין צורך לעלות לרגל. אמור מעתה כהיום שחרב הבית ואין אנו זוכים לעלות לרגל בשאר המועדים - בר"ה עדיין יש לנו אותה ה'עליה לרגל' כמקדמת דנא.

טז. ומוסיף עוד ה'חתם סופר' (טור ג ד"ה היות) שלכן לא התפללה חנה לזש"ק עד שפייסה אלקנה בדבריו, כי הייתה בעצבות ובלב נשבר וידעה שהתפילה לא תועיל, אבל אחר שנתיישרה דעתה מדברי הפיוס של אלקנה אז 'ותקם ותתפלל'.

יז. הגאון רי"ח זאנענפעלד זצוק"ל לא היה מתעסק במשפחתו בשידוכים (באמצע השנה) למי שעדיין לא דובר בו שידוכים בראש השנה העבר - מפני שלא התפלל עליהם בר"ה, ופעם אחת דחקו בו מאוד, ושינה מהרגלו ואירס את בנו אף שלא הקדים תפילה על כך בראש השנה שחלף, ולדאבון לב לא זכו לבנים ולאחר כמה שנים התפרדה החבילה רח"ל (מפי נכדו).

יח. יש שביארו בנוסח התפילה מדוע בכל הרגלים אומרים 'זמן שמחתנו חרותנו', ובראש השנה אין אומרים אלא 'ותתן לנו את יום הזכרון הזה', כי כל המועדים הינם זכר למה שהיה (אלא שבכל שנה מתעורר עיני המועד מחדש) אבל בראש השנה אינו על שם העבר, אלא ע"ש ההווה והעתיד... וכל מהותו של מועד, הוא כי היום הוא יום הזכרון לכל ברואי עולם להפקד ולעבור לפני קונם כבני מרון.

איש חסיד היה בדורות הקודמים בעיה"ק ירושלים ושמו הרב יוסף וויינבערג ז"ל, ר' יוסף לצד יראת שמים שלו היה גם עשיר גדול, פעם אחת אירע 'משבר' גדול בעניני המסחר, וכל ה'סוחרים' שבירושלים הילכו כשהם דואגים טרודים ומבולבלים - כי כל עתידם היה תלוי ועומד כיצד יגמר זה המשבר... זולתי ר' יוסף הלז ששלוות נפשו לא פסקה בכהוא זה, באחד הימים פגש בו הרה"ק ה'ברכת אברהם' שהיה דר בטבריא והנה ר' יוסף הגיע לטבריא (עיר מולדתו)... וישאלהו הרבי כיצד היו כך כוחות הנפש לעזוב את ביתך ועסקיך בזמן כזה במצב כזה שהכל תלוי ועומד, ענה ר' יוסף ואמר מיין יריד איז ראש השנה (ה'יריד' שלי הוא בר"ה), כלומר כי אז הוא הזמן לשנות את הקצוב לו לאדם, אבל במשך השנה אין בזה אלא 'גילוי' כמה ומה נקצב בר"ה... מאז היה הברכת אברהם חוזר הרבה על דבריו אלו מיין יריד איז ראש השנה... מיין יריד איז ראש השנה...

הקב"ה דן בתשרי את כל באי העולם כל הקורות אותם ויאמרו הנה יום הדין... י עוד מצינו בזוה"ק (ח"ג צח:) על עד תשרי הבא"י, וכך אנו אומרים בפיוט 'ונתנה תוקף' הכתוב (קהלת ג יד) 'והאלוקים עשה שיראו מלפניו' שקאי מי יחיה וכו' וכו', ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון על יום הדין, שהוא יום יראה ופחד מה' ומהדר גאוננו.

פעם בימי שבט נפל למשכב אברך צעיר לימים בחולי הריאות מחמת הצינה עד שהשיב נשמתו ליוצרה, נענה הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל ואמר וכי חושבים אתם שאברך זה מת עתה בימות הצינה וממנה, הרי הוא כבר 'נפטר' בעת שהחמה יקדה בראש כל אדם בתוככי המחזור של ר"ה... (שם הצטן כי תפילתו הייתה בקרירות). אין הכוונה לייאש אותנו, אלא אדרבה, הבה נרבה במעשים טובים, ונוסיף בתפילה, ואז ישמע הקב"ה לקול שוועתנו וננצל מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, ואך טוב וחסד ירדפנו כל הימים.

כיו"ב עובדא הוה, שפגע איזה זבוב בהגה"ק ה'חזון איש' זצוק"ל, והיה מסבב סחור סחור סביבותיו, וכמה שהעומד בסמוך לו ניסה לסלקו לא עלתה בידו, נענה אליו החזון"א ואמר, עזוב נא, הרי זה ראש השנה'דיגע פליגעל (הרי זה זבוב של ראש השנה), כלומר לפני עידן ועדנים בימי ר"ה כבר נפסק שהזבוב יטריד אותי ולא יועילו כל טצדקי שבעולם להפריעו מלקיים גזירת וציווי ה'.

יט. הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע ביאר, שראש השנה הוא ה'גליפה' של כל השנה, וכמו שאדם נוהג בר"ה כך יתנהגו עמו כל השנה. ולכך אין אוכלים דברים חמוצים בראש השנה, כי האוכל דברים חמוצים מעוות את פניו לרגע מחמת החמיצות, ויישאר ח"ו 'גליפה' כזאת לכל השנה (אמ"פ תפא).

ומוסיף שם, שלכן לא רצה (הרה"ק מקאריץ) לדרוש בר"ה שמא ח"ו יצא מפיו דבר שאינו הגון, והוא מורא גדול ביום כזה שנעשה רושם על כל השנה, ולכן אין לאדם בראש השנה כי אם לעסוק כל היום בתורה ובתפילה, גם אחר הסעודה.

והסביר ענין ר"ה, דומה לבנאי הבונה בניין גדול לשם ולתפארת, שקודם לבנייתו ישרטט את כל הבניין על צורה קטנה, כל חדר וכל פינה אשר ברצונו לבנות בבנין הגדול, לא יפול דבר משרטוט זה. כמו כן בראש השנה משרטט הקב"ה שרטוט על כל השנה, ולכן כל ענין קטן שעושים בראש השנה, עושה רושם גדול על כל השנה כולה. כ. מן הראוי לעורר בדברי ה'מגן אברהם' (תקצ"א בסופו), ש(פעמים) בראש השנה אחד דנים לפעמים לכמה שנים, כדוגמת חלומו של פרעה שהיה בראש השנה וחלם על שבע שני השבע, והמשכיל בעת ההיא יתפלל וירעיש עולמות כי בתפילה זו יפעול לטובה לשנים רבות.

כא. בימים מקדם היו אחינו בני ישראל הדרים ברוסי' שרויים תחת שלטון רשע שהיה מענה אותם על לא עוול בכפם עד כדי פיקוח נפש, באחד הימים הלך לו יהודי ברחובה של עיר לפי תומו ולפתע הגיע אליו שוטר, אסר ידיו ורגליו בשרשראות של ברזל ואמר לו אקחך לפני ה'שופט' שידון אותך, ואולי אף יוציא מפיו גזר דין שיש בו מיתה. כל תחנוניו של היהודי לא הועילו מאומה, כך היה עד שהגיעו אל שערי בית המשפט, שם פנה אליו השוטר ואמר לו, שמע אחי, כמוני כמוך, אף אנכי מבני ישראל הנני, והמשפט שאמרת לך הייתה כוונתי על המשפט הנורא ביום הדין הקרב ובא, שאז נגזר ממעל מי בקיצו ומי לא... כשמוע היהודי דברים אלו נאנח אנחת רווחה ואמר לו, ברוך ה' שאין זה המשפט הרוסי הנורא... עלינו לראות שלא להיות כמוהו, אלא לדעת שהמשפט נורא ואיום הוא, אמנם על ידי התשובה והתפילה נצא זכאים בדין.

פעם מצאו את הגאון רבי יצחק דוד גוטפארב זצ"ל מנקיי הדעת שבירושלים ב'חדר המתנה' שלפני 'בית דין' של 'העדה החרדית', ואותם הימים ימי אלול היו... משנשאל רי"ד האם יש לו איזה דין תורה לדון או להעיד איזו עדות, נענה ואמר, לא ולא, לא באתי הנה אלא לראות כיצד נראים אנשים בטרם גשתם ל'דין ומשפט', וראיתי כי זה מהלך אנה ואנה ומעלה עשן מתוך לחץ ודחק, זה משנן ומסדר לעצמו טענותיו, זה צועק בכל כוחו (על רעהו) זה אומר תהלים בדמעות שלישי. והתבוננתי היטב - וכי יש כאן שאלה של דיני נפשות... או 'מלקות', לא ולא, הרי ב'סך הכל' כל ה'דיני תורה' כאן מסתובבים אודות כמה אלפי דאלער ותו לא... ואעפ"כ הכל רועשים ונרגשים כל כך, מעתה אתמהה, היאך כאן כולם צועקים ונרעשים, ואילו בחוץ ברחובה של עיר - 'אלול' לפני ה' כי בא לשפוט את הארץ, בשאלה של חיים ו... בריאות ו... והכל רגועים שלווים ושקטים.

כמבכירה מעברת משאך, שבני ישראל חלים ומתפחדים כאשה היולדת את בנה בכורה, ומדוע המשיל פחדם של בני ישראל למבכירה דיקא, כי לעולם יגדל הפחד מדבר שעדיין לא עבר עליו כדוגמת המבכירה שמעולם לא עברה צער לידה והיא חוששת ומפחדת יותר מלידתה השניה והשלישית שכבר יודעת לקראת מה היא הולכת. אף אנו לעת עתה דופקים אנו בשערי רחמים בבסה ליום חגנו כי על כל עניני האדם מעמדו ומצבו דנים בשמים ממעל מחדש¹¹, והכל מבוסה מאתנו ואין איש יודע מה יהא בדינו בשנה עתידה זו, ועל כן חלים, זוחלים ורועדים מיום הדין הנורא¹².

עוד מסביר הרה"ק מקאריין זי"ע (אמרי פנחס השלם תפא) שיום זה הוא כמו שלוקחים חתיכת מלח שנקרא 'טאלפין' ומבשלים אותו בקדירה לעשות 'טאלפין' חדש, וכל המלח נבלל ונתהפך שם מלמעלה למטה, ומלמטה למעלה, עד שאי אפשר להכיר איזה מהם היה העליון ואיזה התחתון. כך היא המהפכה בראש השנה, שהכל מתהפך להיות נוצר מחדש¹³.

שמחתי מתוך יראתי - השמחה והיראה משמשים גם יחד

מעתה יתמה הקורא, כיצד תדרוש מעמי להיות הן בשמחה הן ביראה גם יחד... כי באמת אין בזה

איתא בגמרא (ר"ה לג:) דילפינן אופן ה'תרועה' בראש השנה מאם סיסרא, כדכתיב (שופטים כה, ל) 'בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא בעד האשנב מדוע בושש רכבו לבוא מדוע אחרו פעמי מרכבותיו, ושם בתוס' (ד"ה שיעור) - שלכן תוקעין מאה קולות כנגד מאה פעיותיה. עוד ידוע מאמרם שמלאך מן השמים עמד וספר כל פעיה ופעיה. יש שביארו את עומק הכוונה, דאם סיסרא ידעה שבנה סיסרא מנצח תדיר בכל מלחמותיו ויוצא מהם כשירו על העליונה, אך כעת כשראתה שבושש לבוא, נכנס החשש בליבה שמא הפעם שונה הדבר וקרוב המלחמה מתנהל בקשיים רבים, ובפחדה כי רב החלה לבכות ולייבב מאה פעיות, ודמעות אלו כה חשובות היו, עד שמלאך ירד מן השמים וספרן אחת לאחת. כמו כן לדין בראש השנה עלינו לעורר את לבנו על ידי מאה הקולות, שהנה אכן, עד השתא הכא זכינו לחיות בטוב ובנעימים, ועודנו נמצאים על פני האדמה, מכל מקום מי יודע אם גם הפעם יעבור כל הדין עלינו בשלום ובשלווה, ועל דא וודאי קא בנינן, להתעורר לשוב אל ה' ולפעול שנה טובה ומתוקה.

הרה"ק ה'שמחה ישראל' זי"ע (מאורן של ישראל למוצש"ק סליחות) ביאר את דברי הפייטן (כפיוט 'כמוצאי מנוחה' א' דסליחות) 'זוחלים ורועדים מיום בואך, חלים

כב. הרוקח (בפירושו לתפילה) כותב 'הרת' - לשון הריון, כי בו הורה ויוצר האדם כל מה שיבוא עליו משך השנה כולה. כג. היה אומר הגאון רבי אליהו דסלר זצוק"ל (מכתב מאליהו אלול, עמו' עד) 'בשמים לא הייתי ולא ראיתי שם כיצד נראה שם 'יום הדין', אבל לדעת את הנעשה שם אדע בראותי את השנה שעברה כיצד עברה עלינו כבר 'ידעתי גם ידעתי' דין בשמים מהו... וד"ל. המשכיל בעת ההיא ידע לנצל את הזמנים הקדושים להטיב את מעשיו ואת כל מצבו ומעמדו לשנה הבאה עלינו לטובה.

אימרה נוראה מתאמרא משמיה דהרה"ק החתם סופר זי"ע על מאמר חז"ל (ר"ה לב:) אמר רב אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה ויום הכיפורים, אמר להם, אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וישראל אומרים שירה. ולכאורה צריך ביאור בשלמא 'ספרי מתים' פתוחים מונע מלומר שירה, אך מדוע 'ספרי חיים פתוחים' מונעים מהלל, אלא ביאורו שהחיים רואים את הספרים, ומתבוננים לראות, הנה פלוני ופלוני שהיו כאן אשתקד כבר אינם איתנו, ופלוני ירד מנכסיו וכו' וכו', וזה מונעם מלומר שירה, כי מי יודע מה יהא לו בשנה זו, מכל מקום ח"ו מלאבד בטחונו בה', ואדרבה ירגיל עצמו בפרט בר"ה לחשוב רק מחשבות 'טובות' ותקווה בה'.

כד. כבר אמרו המושלים על הא דאמרינן בתפילת ונתנה תוקף 'כבקרת רועה עדרו, מעביר צאנו תחת שבטו, כן תעביר ותספור ותמנה נפש כל חי', ומהו הדמיון לרועה, אלא הכוונה לעת אשר הרועה 'מעשר' את עדרו, שהרי הוא מעבירם אחת לאחת דרך פתח צר, ועל כל 'עשירי' שבהם מכה בשבט הטבול בסיקרא (מין דיו אדום). הצאן שכבר עברו את הפתח נכנסים לחצר הסמוכה וביניהם אף כל ה'עשירי' אשר הסימן האדום על גביהם, וכולם משתובבים יחדיו, ואילו היו יודעים שסימן זה בא לומר שתיכף יבוא הרועה וימסרם לשחיטה, ודאי שהיו ממהרים כל עוד רוחם

מהם מעט מעט וכו', נמצא שהיום הנכבד הזה הוא קיומו של עולם, ולכן ראוי לעשות אותו יום טוב, ולהיותו במנין מועדי השנה היקרים, ואולם מהיותו יום מועד לדון כל חי, ראוי לעמוד בו ביראה ופחד יותר מכל שאר מועדי השנה, וזהו ענין 'זכרון תרועה' הנזכרים בו, כי התרועה קול שבור, לרמוז שישבור כל אחד תוקף יצרו ויתנחם על מעשיו הרעים.

ו'סתירה' זו כבר עסק בה הרה"ק רבי פנחס מקאריץ ז"ע (אמ"פ החדש תס"ט), שלכאורה יש קצת סתירה כי אמרו חז"ל (ר"ה מז) על הפסוק (נחמיה ח' י) 'אכלו משמנים ושתו ממתקים... ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם', ומאידך גיסא מצינו להאר"י הקדוש (שעה"כ דף צ. הובא בבאה"ט תקפד ג) שאומר שמי שאינו בוכה בתפילות ראש השנה, סימן הוא שאין נשמתו שלימה. אלא ביאורו, דהוא כמו שמחת נישואין, ששמחה גדולה היא ולאידך פחד יש באן שיעלה הזיווג יפה (ומקדימים הרבה תפילות ובכיות קודם הנישואין, ובעת העמדת החופה). כמו כן ביום הגדול הזה - היום הרת עולם^י,

סתירה, כדברי ה'רכינו יונה' (ברכות כא. מדפה"ר ד"ה גמ'), וז"ל. 'אע"פ שאצל בשר ודם היראה והשמחה הם דבר והיפוכו, שבשעה שהאדם מפחד מזולתו הוא עומד נרתע ודואג, אבל הקב"ה איננו כן, אדרבה כשהאדם מתבונן בגדולתו וירא מפניו, ישמח ויגיל באותה יראה, מפני שבאמצעותה מתעורר לקיים המצות, ויש נעלם בקיומה, שידוע כי שכרו אתו ופעולתו לפניו, עכ"ל. כי שלמות היראה מביאה אותו לידי שמחה, וכן להיפך.

וכן כתב הרה"ק הר"ב מפשיסחא ז"ע במכתב (בסוף ספר 'קול שמחה') שבימים אלו השמחה והדאגה מסותרת בפחד, יזכה ה' להיות שניהם גם יחד^י.

ומפורשים הדברים ב'ספר החינוך' (מצוה שיא) 'ומשורשי מצות המועד הזה, שהיה מחסדי הא-ל על בראיו לפקוד אותם ולראות מעשיהם יום אחד בכל שנה ושנה, כדי שלא יתרבו העוונות ויהיה מקום לכפרה, והוא רב חסד מטה כלפי חסד, וכיון שהם מועטים מעביר עליהן, ואם אולי יש בהם עוונות שצריכין מירוק נפרע

בנפשם לשטוף ולהעביר מעליהם סימן ואות זה. כמו כן בימים אלו ישנם אנשים אשר ל"ע נכתבים ונחתמים לאלתר ל... אך אינם יודעים ומכירים בזה וממשיכים את הילוכם בנחת עם כל הקהל הקדוש בטוחים ושאננים במקום שיחושו למהר לרחוץ את עצמם מכל ה'סימנים' שאינם טובים. ועל כל אחד להתעורר לרחוץ רשימה וחתימה זו על ידי מעיין דמעות המתגבר, אולי ירחם עליו האלוקים.

משל נורא משלו (ז' הגה"ח רבי שמעון אהרן הרשקוביץ זצ"ל) לבאר את הכתוב על ראש השנה (תהלים פא ד) 'תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו', מהו אומרו 'בכסה' שהוא מלשון כיסוי. משל ליהודי אחד שהלך לבית עולמו והוא עדיין צעיר לימים ל"ע, ותיהום כל העיר, ויבואו המספידים להספידו והוא שוכב על הארץ מעוטף בטלית, כל העם העומדים מסביבו מבכים מרה את האסון הנורא אשר מי ירפא לו, ובתוך כל הקהל סבב בנו הקטן, שעדיין אין ביכולתו להבין גודל הצרה אשר נחתה עליו, וכמה יחסר לו אביו כל ימי חייו, והחל הקטן לשחק עם הטלית ולמשוך בציציותיו, ניגש אליו מאן דהו ואמר לו, יקירי, האם הינך יודע מי מכוסה מתחת טלית זה, הלא הוא אביך אוהבך ששוב לא תזכה לראותו. כך אף עלינו להתעורר בראש השנה, כי כולם מסתובבים שלווים ושמחים, אך אין איש יודע מה מונח 'בכסה' ליום חגנו 'מה מכוסה מתחת הטלית', ומה יבוא על כל אחד ואחד לאחר גזירת וחתימת הדין בהאי יומא, אמנם על ידי תפילה ותחנונים לפני המקום נזכה שיתכסה לנו 'תחת הטלית' שפע רב וכל טוב.

בדומה לזה אמרו להמשיל לנער שאמו נפטרה ל"ע, ונתקשו בני המשפחה האיך להודיעו בשורה קשה זו, עד שטיכסו ומצאו עצה. קנו לו בגד חדש מפואר, ובכיס הבגד הכניסו פיתקא שכתוב בה ביגון קודר את הבשורה הכואבת. כמו כן בראש השנה, כל אחד מסתובב לו עם ה'קיטל' וכולו אומר חדש, ואין איש יודע, איזו פיתקא הכניסו לו מן שמיא בכיסו.

כה. הרה"ק מגאסטנין ז"ע (שש"ק ר"ה אות ט) נתן רמז בתיבת 'דבש' שהוא ר"ת שימה דמעתי בנאדך, ואולי אפשר להעמיס בדבריו הקד' שעם הדמעות צריך גם את המתיקות והשמחה.

וכן כתבו הפוסקים (שו"ע או"ח סימן תקפד ס"ב) שנוהגים שהבעל תוקע עולה לתורה בראש השנה, ומבאר הלבוש (שם) טעמא דמילתא, כי פקודי ה' ישרים משמחי לב, ובזה יעלה בידו לתקוע את התקיעות מתוך שמחה וחדוה. כן וכפי שמדייק הגה"ק הרבי רבי יהונתן אייבשיץ ז"ע (ח"ב דרוש ה) שלא כתוב 'היום היה הרת עולם', אלא 'היום

באר הפרשה - ראש השנה

(א"ח תקפג א) יהא אדם רגיל לאכול בר"ה רוביא... הגה ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש ואומרים תתחדש עלינו שנה מתוקה וכן נוהגין^י. וכתב הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל (הגהות 'חכמת שלמה'), דאין הכוונה לאכול מאכלים הללו דרך תפילה - דאין מקום לתפילה בשעת אכילה, אלא עיקר טעם אכילתם הוא כדי לגלות ולהראות שהוא מאמין בהשי"ת שיפסוק עליו שנה טובה^י, ובפרט לפי מה שכתבתי בדרושים לפרשת תבא שנת תרי"ב, דבראש השנה יהיה משמח ואומר, כל מה שעושה הוא יתברך הוא לטובה, ובוה יהיה נהפך באמת לטובה, ולכך מהאי טעמא נראה, שיהיה אדם רגיל לומר

מצד אחד יש שמחה גדולה שמחדשים את המלוכה, ואנו קרוצי חומר זוכים להמליך את השם הנכבד והנורא ולהכריז בכל העולם כולו 'המלך', היש לך חיך מתוק מזה, על זה אנו אכן ששים ושמחים כי חג ה' לנו. אך לאידך גיסא בוכים אנו כי איננו יודעים מה ילד יום, ומה טומן בחובו השנה החדשה הקרבה ובה, ולכן זוחלים ורועדים אנו ביום הדין.

סימנא טבא - יתנהג בהארת פנים ויזכה להארת פנים ממעל

אחר שנתבאר ענין השמחה בזה היום, תדע כי עבודת היום גדולה ב'הארת פנים' כמו שפסק ה'מחבר'

הרת עולם' שביום זה עצמו הוא הרת עולם, וביום זה נבראים מחדש השמים ושמי השמים, הארץ וכל אשר בה, וכן אנו אומרים 'זה היום תחילת מעשיך', ולא זה היום היה תחילת מעשיך, ועל כן יעשה כל בר דעת פעולות למצוא חן בעיני הקב"ה, שיבראנו מחדש ויטיב לו.

והרי כך הוא דרכו של עולם, שאין זורקין מביתם את השולחן אשר נשרט ונסדק, אך לאידך, בבואם לקנות שולחן חדש לא יקנהו אפילו עם שריטה אחת קלה. כמו כן, אף שמשך כל ימות השנה מוותר הבורא כביכול לאדם אף אם אין הנהגתו כל כך כדבעי, אך בראש השנה, אינו כן, כי כל העולם נברא מחדש, והשי"ת אשר מלוא כל הארץ כבודו מביט על האדם, ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי. ואם הוא מושלם ללא כל שריטה, אז הוא משית עליו כל טוב, אמנם לא יתיימשך אלא יזעק אנא עבדא דקוב"ה, ובזכות זה ירחם ה' עליו ועל עמו להצילו מכל רע להיטיבו באחריתו.

וכן דימו את האי יומא לאופן שנוהגים בנקיון הבית לקראת הפסח - שרבים יריקו את כל החפצים המונחים אחר כבוד בארונם זה כשנה תמימה (מפסח העבר) ויבחנו היטב כל חפץ וחפץ האם עדיין צורך יש בו... אף כאן 'וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון' ושמחה גדולה היא שעושים 'סדר' בעולם, לאידך פחד גדול יש בזה, ואין לנו שיוור רק כח ה'תפילה'.

כז. ידועים דברי השל"ה הקדוש (עיקר דבריו הובאו במשני"ב שם סק"ב) דהעיקר הוא להתעורר באותה שעה לתשובה, דמנא ליה שעל ידי אכילת 'כרת' יכרתו שונאיו, והלא כמו כן יתכן חלילה איפכא, שיכרתו זכיותיו ח"ו, ופשיטא שאין עצם האכילה גורמת להכרית השונאים אלא התפילה והבקשה עם התשובה פועלות לעורר רחמים בשמים ממעל. כח. מעשה באחד שהתאונן בפני רבו על שלום ביתו המעורער עד היסוד, ובתוך כדי הדברים סיפר לו עד היכן הגיעו הדברים, שבלי לר"ה נתנה לו את זנב הדג, נענה הרבי, וכי מפני זה אמרת שנהיה לזנב, והלא העיקר תלוי באמירה, ומה לך כי העמידה זנב ולא ראש. וכבר איתא ב'משנה ברורה' (תקפג סק"ה) שיזהר מאד שלא יכעוס בימים אלו, מלבד גודל האיסור, כדי שיהיה לסימן טוב.

כן ידוע כי פעם הגיע אברך אל הרה"ק הרמ"ח סלאנים זי"ע כי לא השיגה ידו לקנות 'ראש' ומי יודע איזו שנה תעלה בגורלו, אמר לו הרמ"ח, קח נא את זנב הדג, ואמור בקול גדול שכבר יהיה סוף וקץ לכל צרותינו. והעומק שבדבר, כי ביד כל איש ל'סדר' מצבו יהיה מה שיהיה לטובה ולברכה... מדוע יתאונן ויבכה, בכל עת יש מוצא לסבך שהוא שרוי בו.

וכך היו אומרים זקני ירושלים, שאם נהגו לאכול בר"ה חלה ותפוח בדבש כדי לרמז שתהיה לנו שנה טובה ומתוקה, ק"ו שאין לך סימן יותר טוב מלהיות זיסע יוד (יהודי מתוק), כלומר, להסתובב ביום הזה בשמחה ובפנים צוהלות, וזה יהא לו לסימן להיות כן בכל ימות השנה.

סיפר הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע על אחד הצדיקים, ששנה אחת בליל ראש השנה בבואו לקדש על הכוס נשפך היין, וכשחתך את פרוסת המוציא נפלה החלה מידו, וכן הדגים נשרפו ולא היו ראויים לאכילה. משהבחינה הרבנית

של כל העולם כולו לקה שלו לא לקה. לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות, ושמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו, אמרה חדא לחברתה בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם, אמרה לה חברתי לא כך אמרתי לך איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים, אלא לכי את ומה שאת שומעת בואי ואמרי לי. הלכה ושטה ובאה, ואמרה לה חברתה חברתי מה שמעת מאחורי הפרגוד, אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה שניה שדפון מלקה אותו, הלך וזרע ברביעה ראשונה, של כל העולם כולו נשדף ושלו לא נשדף.

הבה נתבונן, כי חסיד זה נתעשר בשנים אלו ועלה בעשירותו על כל עשירי תבל, שהרי של 'כל העולם' לקה ורק בידו היה תבואה חדשה משנה זו, וכל כך בא לו על ידי שנתן דינר והקניטוהו. ולכאורה נראה לעיניים שאין לך 'סימנא מילתא' גרוע יותר מזה – שנאלץ

בר"ה אחרי תפילת שחרית, כל מה דעביד רחמנא לטב עביד וגם זו לטובה, ולכן מהאי טעמא תיקנו לאכול מאכלים טובים ומתוקים ולומר עליהם כן, כדי שאם ח"ו נגזר להיפוך יהיה נהפך על ידי אמירה זו לטובה, אמן כן יהי רצון, עכ"ל.

איתא בגמ' (ברכות יח:) מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ר"ה בשני בצורת והקניטתו אשתו, הלך ולן בבית הקברות, ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו, אמרה חדא לחברתה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם, אמרה לה חברתה איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים, אלא לכי את ומה שאת שומעת אמרי לי. הלכה היא ושטה ובאה, ואמרה לה חברתה חברתי מה שמעת מאחורי הפרגוד, אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו, הלך הוא וזרע ברביעה שניה,

במקרים אלו התחילה לחשוש אולי יש בכך סימן לא טוב מן השמים, ובפרט בר"ה שמרבים בסימנים טובים, והתעצבה על לבה מה זאת עשה אלוקים לנו. אך הצדיק השיב בניחותא, שאין כלל ממה לחשוש, דכל הטעם שעושים את הסימנים בעת האכילה מדברים טובים ומתוקים היינו מפני שזה גורם לטבע האדם להיות רגוע ושמח, נמצא שעיקר הסימן טוב הוא בפנימיותו של האדם שהוא שליו ושמח ובטוח בישועת ה', וא"כ הגם שאירעו לנו כמה סימנים לא טובים, מיהו אם נישאר שלווים ובטוחים בחסדי ה' אזי בוודאי נזכה לשנה טובה, כי פנימיות הלב הוא הסימן הטוב ביותר לרחמים וחסדים. (ואדרבה, דייקא שלווה הנפש אחרי מהפכות כאלו תחשב שלווה הנפש באמת).

וזה גם עומק כוונת הגר"ש קלוגר, כמבואר יותר בהמשך דבריו, שאין לו לאדם להתרעם ביום הזה על תקלות שונות שנעשו שלא כרצונו, שברצונו היה להתפלל במקום פלוני ומשום מה נאנס והוצרך להתפלל במקום אחר, וכן דוגמאות למאות שהשטן זה היצה"ר מנסה עי"ז להפיל את רוחו של האדם מחמת דברים של מה בכך, אך המשכיל לא יגרר אחריו אלא יקבל את הכל באהבה, וישמח בשמחת היום, וממילא יהא לו זה לסימן טוב ויזכה לדבר ישועה ורחמים ולשנה טובה ומתוקה.

באחת השנים בר"ה אצל הרה"ק ישכר דוב מראדושיץ זי"ע איחר הרבי זמן רב מלהכנס אל ה'תקיעות'... משנכנס לבית המדרש פתח לספר מעשה שהיה אצל ה'חוזה' מלובלין זי"ע, שפעם התעכב זמן רב מלהכנס לבית המדרש לתקיעות מפני שלא ראה עצמו ראוי לגשת אל הקודש, ופשפש במעשיו למצוא איזו זכות לעצמו בגשתו לקיום מצות היום, עד שלאחר זמן רב נזכר במעשה טוב שעשה, והתחזק והתחיל בעבודת הקודש. וכה סיפר, פעם הזדמן לידו לעשות דבר מצוה, וקבע עם משמשו הנאמן להשכים קום למחר ולהתעסק תיכף בצרכי אותה המצוה, אלא שבלילה זה שכח המשמש להכין מים לנטילת ידיים ליד מיטתו של ה'חוזה'. מקומו ראה הרה"ק שא"א לו להציג כף רגלו על הארץ, ואין לו ברירה אחרת אלא להמתין לביאת הגבאי, אך הלה בושש מלבוא, צער רב נצטער ה'חוזה' שמחמת חוסר האחריות יצטרך לדחות את המצוה, וכבר החליט בלבו שכאשר יגיע הגבאי לחדרו יוכיח אותו היטב על מעשיו, אך אז התיישב בדעתו, מדוע יכעס עליו, הרי כל המהירות כאן איננה אלא לקיים מצוה פלונית לעשות נחת רוח להבורא יתב"ש, והרי עתה ראה שרצון השי"ת שלא ילך ומה לו לכעוס, והחליט לכבוש כעסו ולקבל את המשמש ללא שום קפידה, ואכן משהגיע המשמש לאחר זמן רב כבש הרה"ק את כעסו בכוחות למעלה מהטבע וקיבל את פניו בסבר פנים יפות, משנזכר במעשה זה נכנס לתקיעות.

ואף שאין לנו השגה כלל בגדולתו ובקדושתו של הרבי מלובלין זי"ע, יש כאן לימוד לדין שעיקר גדולתו של אדם בהתאפקותו מכעס...

(או"ח תקפו יב). מכאן למד הרה"ק ה'בן איש חי' (פר' נצבים) יסוד גדול ודרך חיים, שיתנהג האדם כדוגמת השופר, שבכל מצב יראה את ב' הצדדים, כאשר 'צר' לו מאד והוא עייף ויגע ברוחניות ובגשמיות, אל ירך לבו, אלא יבטח בה' יי ויראה לא רק מכאן - מצד הצר, אלא אף ומכאן - שעוד יבוא יום וינהג עמו הבורא כצד השני של שופר אשר פתחו 'רחב', ויצא מצרה לרווחה²³. לאידך גיסא בשעה שירחיב לו השי"ת את השפעתו, ותהא לו כל ברכת טוב, לא ירום לבבו, אלא יתבונן ויראה לא רק

ללון בליל א' דר"ה בבית הקברות (כל אחד מאתנו היה אומר כי אי"ז אלא סימן ש...)²², ובאמת מה שקיבל כל זה באהבה בהכרה שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, מזה נשפע לו עשירות מופלגת זאת?

סתרו יושר - אף ההסתרה מאתנו יתברך היא

איתא בגמרא (ר"ה כז:): ששיעורו של השופר - 'כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן', עוד נפסק כי צורת השופר - שהוא רחב מצידו האחד וצר מצידו האחר

כט. וכבר אמרו לבאר הטעם שהלך לישון בבית הקברות ולא בבית המדרש, אלא שלא רצה שייצא עליה שם רע שככה עשתה לו בליל ר"ה, והיה בזה 'וותרנות בתוך וותרנות', שלא זו בלבד ששתק ולא ענה על מה שהקניטתו אלא אף גם חס על כבודה. בזכות זה זכה להיות עשיר העולם.

ל. כתב הרה"ק מקאריץ (אמ"פ השלם ר"ה תעג) ע"ד הלצה שלכן אוכלים דבש בר"ה, כי דבש הוא מאכל שוטים, ומוטב אהיה שוטה כל ימי, עכ"ל. וביאורו עפ"י מה שכתב הוא עצמו במקו"א (שם תנט) כי כשאדם שוטה בעיניו והוא אפס ואין, אף שאין עושים לו לפי כבודו אינו משגיח על זה, הוא המתקת הדינים... וזה כלל גדול בראש השנה - אפילו אדם אחד שהוא בעיניו לאפס ואין, ממתיק את הדינים מעל כל העולם, וזהו עיקר המתקת הדינים.

מקובל שבבית מדרשו של הרש"ש (הגהר שלום) זי"ע, מכר פעם גבאי בית הכנסת בשגגה מקום מכובד אחד לשני עשירים, וכאשר נודע דבר הטעות ניסו לדבר על לב הרוכשים שאחד יוותר על מקום זה לטובת חבירו, אך שניהם ענו עזות כדרכם של עשירים ולא הסכימו בשום אופן לוותר על שלהם. בליל ראש השנה היה בית המדרש ריק במקצת, והצליחו למצוא מקום מכובד אחר כדוגמת הראשון לזה בדרום ולזה בצפון... בלילה חלם אחד מן הקונים והנה הוא רואה עגלות משא מפוארות עוברות לידו, ומלאכי רחמים מנהיגים את העגלות באור פנים, ניגש העשיר לאחד המלאכים ושאלו מאי האי, השיב לו המלאך, שביום הזה עוברים כל יושבי תבל לפני בית דין של מעלה, וזה עתה מוליכין את הקרונות שנבראו מהמצוות ומעשים טובים שעשית בשנה זו לפני הבית דין כדי לשקול מעשיך. לא עבר זמן רב ולפתע התחילו להוליך קרונות שחורים ומלוכלכים, ומלאכי חבלה עומדים על גביהם ומנהיגים אותם, והסבירו לו, שהם מביאים את העגלות לפני ב"ד של מעלה כדי לפסוק בדינו, מיד התלווה אליהם עד שהגיע למושב הבית דין, שם ראה שמעלים את המצוות ומעשים טובים בכף מאזנים, וכנגדו נותנים את העבירות אשר מיד הכריעו את הכף לרעה רח"ל, מיד רצה ראש הב"ד לפסוק את דינו למיתה, אך אז הופיע מלאך מליץ של רחמים, ומענהו בפיו שיש לשקול גם את היסורים שהלה התייסר במשך השנה, טענתו אכן נתקבלה והעלו על כף המאזנים עגלות משא של יסורים וצרות שסבל במשך כל השנה כולה... ועדיין לא הוכרעה הכף לטובה ונשארו הדיינים בספק השקול, עד שנענה מלאך המליץ ואמר שיש לבדוק במעשיו אם במשך השנה העביר על מידותיו ולא עמד על שלו, וזה יכריע את הכף לטובה, מיד ראו איך שהמלאך גורם לגבאי של הביהמ"ד לטעות ולמכור את מקומו גם לחברו, והכל מתוך מטרה לנסותו ולבדוק האם יעביר על מידותיו ויוותר, וממילא יוכרע גזר דינו לטובה, מיד בראותו כי כן התחיל לצעוק באמצע שנתו 'הנני מוותר על מקומי! מוותר אני על מקומי בלב שלם!', ובזאת קם באמצע הלילה ורץ אל הגבאי, ואמר לו, שהוא מוותר על מקומו ומוכן הוא ומזומן שיעמידו אותו במקום הגרוע ביותר בכל בית המדרש.

לא. הרה"ק הרמ"ל מסאסוב זי"ע (ליקוטי הרמ"ל השלם אות ה) אמר להמליץ על הפסוק 'יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך', רבש"ע, אנא, תן לנו שנה טובה ומתוקה, אף שאינך רואה בנו שום מעלה, כי 'כאשר יחלנו לך', כמו אנו שאנו מקווים ומייחלים אליך בכל לב על אף שאין אנו רואים אותך, כי לא יראני האדם וחי - ובכ"ז אמונתנו איתנה בך, כך אתה תיטיב עמנו.

לב. כך איתא בפירוש המשניות להרמב"ם (ברכות ט), על המשנה 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה' - לפי שיש דברים רבים שתחילתן טובים ויהיה אחריתם רעה רבה, ועל כל אין ראוי לו למשכיל להשתומם כשתבא עליו רעה גדולה מפני שאינה יודע סופה (שלבסוף יצא לו טובה גדולה מזה), וכמו כן אסרו להרבות בשמחה ובשחוק

הרה"ק רבי בונם, דאדרבה זה עצמו שהוא חושב שסילק הקב"ה שכינתו מעליו, וכבר אינו משגיח עליו זה עצמו חטא, ולכן 'ואנכי הסתר אסתיר פני'. כי על האדם לדעת שהקב"ה נמצא אתו בכל מצב, 'וגם כי אלך...לא אירא רע כי אתה עמדי', ומה שאינו רואה את זה הוא כי 'ואנכי הסתר אסתיר' - הקב"ה קל 'מסתתר' תחת כל ההסתרות, ואדרבה על זה שאינו רואה את ה' הניצב עליו בכל רגע ורגע סובל הוא כ"כ, כי המאמין ורואה את ה' בתוך ההסתרות הרי הן מתבטלות מעליו יי.

אלמלא שמרו ישראל - סגולת שבת האחרונה של השנה הרה"ק בעל ה'תניא' זי"ע אמר משם רבו המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע משמיה קדישא של מרן

מכאן - מהרחב, אלא אף ומכאן - שיש גם פתח נוסף והוא הפתח הצר, שאם לא יזכור כי הקב"ה השפיע לו שפע זה הרי הקב"ה משפיל גאים ומגביה שפלים יי.

ואף כשנראה לו שאברהם תקוותו, יתחזק, ולא יניח מלהאמין באביו שבשמים - שהכל בחשבון ממעל לטוב לו בזה ובבא. וכך ביאר הרה"ק הרבי רבי בונים מפשיסחא זי"ע (תורת שמחה אות קפ) את הכתובים בפרשה (לא יז-יח), 'ואמר ביום ההוא, על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה, ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא', וצריך ביאור דאם הוא יודע שכל צרותיו הם בעבור שאין אלוקיו בקרבו, הרי הוא מכיר בחטאו, ומדוע ממשיך הקרא לומר 'ואנכי הסתר אסתיר', אלא פירש

(כשיש לו רוב שפע וטובה), כי גם שם אינו יודע אם ישאר לנצח ואולם אזהרת הכתוב על היגון והדאגה כל כך גלוי ומפורסם בספרים ובדברי הנבואה שאין צריך לדבר עליו עכ"ל.

הרה"ק הרמ"מ מזלאטשוב זי"ע (תורת המגיד מזלאטשוב ר"ה ד"ה סתרו) ביאר את דברי הפיוט 'נאפד נקמה סתרו יושר עצתו אמונה פעולתו אמת צדיק וישר'. שפעמים נראה לאדם כי הבורא נוהג עמו במידת הדין - וסתרו יושר - ונסתרו מאתו כי כל הנהגת הבורא ביושר היא, עצתו אמונה, שיתחזק באמונה שלימה, ואז כבר יוכח בעינינו שכל פעולתו אמת, צדיק וישר הוא.

לג. כה רימז הרה"ק ה'בן איש חי זי"ע (פר' נצבים) בסדר התקיעות 'תקיעה שברים תרועה תקיעה' - שתקיעה שהיא קול פשוט וחלק מורה על זמני האורה - שהולך לו הכל למישרין, ואילו שברים תרועה מורים על הזמנים שנשבר מצבו ונראה לו כרע. והנה ידוע המעשה באותו שעה טבעת וכתב עליה גם זה יעבור, אם הוא בצער אז יראנה ויתנחם, ואם הוא בטובה יראנה ולא יבא להתגאות בטובו ועשרו כי יחשוב שגם זה יעבור, ואין לו קיום. לזה אמרו אם הנך רואה שתקיעה - הכל הולך למישרין לא תזוח דעתך, ותדע שאפשר שח"ו יבוא עליך מצב של שברים תרועה. אמנם הרואה שבא עליו שברים תרועה - שנשבר מטה לחמו וכיו"ב ידע שבקרוב ממש ירחיב לו ה' וימלא כל מחסורו כתקיעה שהיא 'פשוטה' (בן איש חי שנה ראשונה פרשת נצבים).

לד. ביארו צדיקי בית באבוב זי"ע את הכתוב (תהלים פט ו) 'ויודו שמים פלאך ה' אף אמונתך בקהל קדושים', דאמרו בתלמוד (סוכה נב.) שלעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה...צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ואף הקב"ה תמה עמהם, היאך היה בידי קרוצי החומר לכבוש את היצר הגדול כל כך בכוחו ובפיתוייו. והנה ידוע שעיקר מלחמתו של היצר הוא לשבר את האדם בענייני אמונה וביטחון, ועל זה אומר הכתוב ויודו שמים - אף מלאכי השרת בשמים יודו ויאמרו, ולא עוד אלא - פלאך ה' הקב"ה בכבודו ובעצמו ישתומם, היאך אף - גם בעידן חרון אף, כשהסתיר הקב"ה את פניו מאתם, נשארו אמונתך בקהל קדושים, לא עזבו צדיקים וקדושים אלו את התחזקותם באמונה הזכה והתמימה.

וכך המליץ הרה"ק רבי יצחק מפשעווארסק זי"ע ובעקבותיו חתנו הרה"ק רבי יעקב זי"ע שחזר על דבריו בכל שנה ושנה פירוש על הפיוט 'וישר יליצו בעדנו מלאכי אש', על איזה יושר יליצו עלינו המלאכים, אלא כי בספה"ק מבואר על הפסוק 'והחיות רצוא ושב כמראה הבזק' - כשהמלאכים מקבלים שליחות לרדת לעולם הזה הם כ"כ פוחדים ורועדים מההשפעה הגשמית עליהם, עד שהם עושים את שליחותם במהירות הבזק, ומיד רצים ושבים - לברוח מהעולם הזה. מכאן רואים עד כמה גדול כוח ההשפעה של הגשמיות בעולם הזה, עד שאפילו שרפי מעלה מפמליא של מעלה עלולים להתגשם ולחטוא (עי' בראשית ו ב בני האלוקים, וברש"י, השרים ההולכים בשליחותו של מקום ע"ש) ומעתה יש כאן מליצת יושר על בני ישראל - כי מה יש לתבוע מבשר ודם קרוץ מחומר הדר בזה העולם (הגר"א שטערנבוך שליט"א, קובץ מוריה קלד).

השנה (זוה"ק פנחס רלא), והראש השנה נרמז ונחקק בשבת שלפניו על כן קורין אותו בשבת הזה, והיינו ש'כולם עוברין לפניו כבני מרון' מתחיל כבר בשבת זו¹, והערומים יעשה בדעת לנצל כראוי שבת גדולה כזו².

עוד איתא מהרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (אמ"פ אות תמב) שבעת סעודה שלישית נגזר איך יתנהגו עם האדם כל השבוע, עוד אמר, שלכן נקרא סעודה דזעיר אנפין - שצריך להיות קטן ושפל בעיני עצמו, והוסיף מהרה"ק רבי שמעריל (ווארחיווקער) ז"ל - שהא בהא תליא, שבשעת סעודה שלישית אפשר לו לבקש על שפלות. ולכך יש לבקש בסעודה שלישית דשבת לפני ראש השנה שיוזבתו השי"ת להיות לו הכנעה ושפלות בראש השנה³ (שהרי אמרו [ר"ה כו:]: ב"ה 'כמה דכיף אינש דעתיה טפי מעלי').

הבעש"ט הק' זי"ע (קובץ מכתבים לתהלים אהל יוסף יצחק ע' 193), שבשבת זו אין מברכין את החודש על אף שהיא שבת הקודמת לחודש תשרי, כי בשבת זו הקב"ה בכבודו ובעצמו מברך את החודש, ובכח 'ברכת החודש' זו אנו מברכין את כל שאר חדשי השנה.

כתב מהרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע (נצבים ד"ה) 'כל הברכות והטובות והחסד שנעשה בכל ימי השבוע לכללות העולם או לאדם פרטי, הכל נעשה ונמשך בשבת קודש שלפניה... ונמצאת למד מזה שגם ביום הגדול והנורא עת משפט עמו ישראל בראש השנה והקצבת חיותם ופרנסותיהם ומזונותיהם, הנה הכל נעשה ונמשך בשבת שלפניו במקור מים החיים, ועל כן מבוואר בשולחן ערוך (תכח ד), שלעולם קורין 'אתם נצבים' קודם ראש השנה, לפי שהוא מרמז על ראש השנה, ד'היום' דא ראש

לה. וכך אמר מהרה"ק ה'ישמח ישראל' מאלכסנדר זי"ע (נ"י סוף אות א) בשם צדיקים קדמונים, שכדוגמת המטה, כאשר מרימים אותו אף רק בקצהו, מתרומם כל המטה כולו, כמו כן בשבת זו בקצה השנה, על ידי שיתרומם ויתקרב אל בוראו ירומם בזה את כל השנה כולה, להפכה לטובה ולברכה.

לו. איתא ב'לבוש' (סי' תכח ד) שקריאת פרשת 'אתם נצבים' צריכה להיות בשבת קודם ראש השנה, לפי שנכתב בה רבות מענייני התשובה.

לז. ועל ידי לב נשבר זוכה האדם לשנה טובה ומתוקה, ובזה הסבירו את דברי הזוה"ק (ח"ג רלא.) אמר רבי יודא לרבי שמעון בר יוחאי, לימא לן מר מילי מעליותא דראש השנה, א"ל 'ויהי היום ויבואו בני האלהים להתיצב אל ה' ויבוא גם השטן בתוכם' (איוב א ו) בכל מקום שנאמר ויהי היום דא ראש השנה, ואין 'ויהי' [אלא] לשון צער, כמו שנאמר (אסתר א א) 'ויהי בימי אחשוורוש', והדברים סתומים ואומרים דרשני, דמה ענין ימי אחשוורוש ליום הדין של ראש השנה,

וביאר הגאון רבי חיים בן רבי בצלאל מפרידברג [אחי מהר"ל] ב'ספר החיים' (חלק ד - סליחה ומחילה, פ"ג) דהכוונה להזכיר לאדם אותם ימים, שהיתה אז גזירה נוראה על כלל ישראל להשמידם ולכלותם חלילה, מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ולכן קם מרדכי והכניע את לבבם ועוררם לתשובה, ועי"ז נתבטלה הגזרה ונהפך הכל לטובה, ונתקיים בהם (אסתר ח טו) 'ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר', כמו כן כהיום הזה המכניע ומשעבד לבו להשי"ת, ומתפלל בשברון לב יושע בישועת ה' כהרף עין, וכל שונאיו ואויביו יפלו תחתיו ויסתמו פיהם מלקטרג.

ותכלית ההכנעה כדי שיקבל ע"ע עול מלכות שמים שלימה, פעם שמע הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל את הש"ץ אומר 'המלך' בימים הנוראים, והרגיש בו כי הלה מחזיק עצמו ל'יש', לכן ניגש אליו בהזדמנות ושאלו מדוע לא אמר 'המלך' כהוגן, תמה הלה על שאלתו שהרי בוודאי אמרו בקול ובנעימה כמנהג ישראל תורה, נענה רבי אליהו ואמר 'כשאתה אמרת 'המלך' היו שם שני מלכים, כי אתה בעצמך היית גם כן 'ישות' בפני עצמך, ואין שני מלכים משמשים בכתר אחד...', כי חובת האדם להמליך את הקב"ה על עצמו להיות עבד ה', שהרי כך דרכם של המלכים שיש להם עבדים המלווים אותו תמיד.

והיינו טעמא כי בתחילה היה ויהי לשון צער והכנעה, וכמו שאמרו חז"ל (ר"ה טו): 'כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה', ופירשו בתוס' (ר"ה שרשה) שמתוך שישראלים רשים - לבם נשבר, ומרחמים עליהם מן השמים. וזה חיזוק גדול לכל אחד ואחד, כי לפעמים בכניסת החג מרגיש בלבול המוח ואינו מסוגל להתרכז כראוי בעבודתו ותפילתו, והיצה"ר זה השטן מרקד כנגדו ומנסה להפילו לפח היאוש. אולם כל בר דעת ישמח על מצב זה, שהרי בזה מתקיים אצלו שרשה בתחילתה ועל כן יהא סמוך ובטוח שמתעשרת בסופה ברוחניות ובגשמיות, והגם שאין אנו

(בשטרות), וכלומר שהמלך שנתמנה למלכות אף ביום אחרון של שנה ייחשב לו ממחרת כשנה שניה, כיו"ב לענין המלכת ממו"ה הקב"ה על עצמו - המקבל עול מלכות שמים^ט על עצמו ביום זה, נחשב לו כמו שעברה עליו כל השנה בקבלת עול מלכות שמים (הובא בליקוטי

יום אחד בשנה חשוב שנה - חשיבות ועבודת יום האחרון בשנה
מה יקר היום הזה - יום אחרון בשנה, וכפי שהמליצו עליו צדיקים בדברי חז"ל (ר"ה ב:): יום אחד בשנה חשוב שנה^ט, והרי דין זה נאמר במנין השנים למלכים

חפצים להגיע למצב כזה, ואנו מעדיפים טפי לזכות להרחבת הדעת מתוך רוגע ושמחה, אך כאשר הקב"ה מסבב כך את עולמו עליו לקבל את זה באהבה ולדעת שגם זה לטובה ולברכה.

מסופר על הרה"ק רבי שלום שכנא מפרהאבישט זי"ע (בנו של הרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע, ואבי הרה"ק מרוזין זי"ע) שבאחת השנים כשהתפלל בבית מדרשו של זקנו הרה"ק ה'מאור עיניים' מטשערנאביל זי"ע תפילת המנחה בערב ראש השנה [כידוע שהמקובלים (עי' ב'בן איש חי' פ' נצבים, דיני ר"ה אות ב) הפליגו, שביותר צריך לכוון בתפילה זו האחרונה שבשנה, ועל ידה אפשר להעלות כל שאר התפילות שלא נאמרו כהוגן], היה לו 'קטנות ובלבול המוחין' ולא היה יכול לכוון כלל בתפילתו אך הוא לא אמר נואש ובכל כוחותיו התאמץ למעלה מהטבע והתפלל ב'פירוש המילות' כפשטן, לאחר התפילה ניגש אליו ה'מאור עיניים' ואמר לו, אמור נא לי אילו כוונות כיוונת עתה בתפילתך, כי אלפי אלפים נשמות היה להם תיקון על ידי תפילתך זו, חזינן מכאן כי 'עבודה' הבאה לאדם שלא בנקל והוא מתייגע ומתאמץ בכל כוחו, עבודתו ופעלו חשובים לפני כסא הכבוד עשרת מונים מבשעה שהכל הולך למישרין.

הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע שימש כבעל תוקע אצל מרן אור שבעת הימים הבעש"ט זי"ע, בשנה אחת נכנס ה'תולדות' קודם ראש השנה אל מרן הבעש"ט, ויחדיו עסקו ברזין דרזין בסודות נוראים מכוונות התקיעות, ה'תולדות' העלה על גבי הכתב את כל הכוונות והסודות למען יהיו עמו למשמרת לכוון הכוונות בעת תקיעת שופר. ויהי ביום ראש השנה כאשר עלה ה'תולדות' על גבי הבימה ושופרו בידו, וזמן תרועה הגיע, פשפש הרה"ק למצא את הפיתקא קדישא עם כל הכוונות אך לא מצא, ותשבר רוחו בקרבו, ומתוך שברון לבו הגדול תקע את תקיעותיו כשהוא מכוון רק כוונות הפשוטות המובאות בספרי הפוסקים. לאחר גמר התפילה ניגש ה'תולדות' אל מרנא הבעש"ט הקדוש וקבל בפניו על שלא זכר כלל הכוונות, ומי יודע אם עלו התקיעות לרצון להמתיק הדינים, ענהו הבעש"ט הקדוש, אני פעלתי שתאבד הכוונות יען אשר חפצתי שנפשך וליבך יהיו שבורים, כי תדע לך, שכל הכוונות הנשגבות הם המפתחות בהם פותחין את שערי השמים, אך לב נשבר הריהו כגרזן המנתץ ומשבר את כל המנעולים וממילא כל הדלתות נפתחות לרווחה.

ברם, אין הכוונה ח"ו על 'עצבות' שהיא מידה משוקצת ומתועבת ביותר, אבל ענין 'לב נשבר' הינו דבר זך וטהור, קדוש ומרומם. וכפי שכבר ביאר הרה"ק הרבי ר"ב מפשיסחא זי"ע (קול שמחה ליקוטים ד"ה הרופא) על הפסוק (תהלים קמו א) 'הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם', שלכאורה צריך ביאור שאם מרפא שוב אין כלל שבורי לב, אלא שהקב"ה מרפא אותו שישאר 'לב נשבר' בלא תערובת עצבות כלל....

לח. הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע ביאר את בקשתנו בתפילת המנחה לעת ערב בער"ה 'ברך עלינו את השנה הזאת' כי ישועת ה' כהרף עין, וברגע כמימרא תראה למפרע כי כל השנה העברה הייתה לטובה.

מיהו האמת יאמר, דקושיא מעיקרא ליתא, וכפי שרגיל אחד מגדולי מירושלים לספר, על אחד שהיה מעלה קושיא זו באוזניו תמיד, מדוע צריך להתפלל שיברך השי"ת 'את השנה הזאת' בער"ה כאשר כבר תמה השנה, עד שבאחת השנים אחר שהתפלל תפילת מנחה קיבל הודעה מעבר לים שכל עסקיו הגדולים שבארה"ב ירדו לטמיון ברגע כמימרא, ומאז הבין היטב כמה צריך להתפלל אף על אותן שעות ספורות שלא יארע לו שום תקלה וצרה ח"ו.

ובאופן דומה הגיד הרה"ק ה'אמרי חיים' מוויז'ניץ זי"ע בשם אביו הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע שעל כן מבקשים על השנה הזאת להראות ולהכריז כי בלא עזר וסיוע ממעל אין בכוחינו עשות מאומה לא לטב ולא למוטב, ובכל רגע ורגע נצרכים אנו לסייעתא דשמיא ול'ברכת השנים'.

לט. הרה"ק רבי מרדכי מלעכאוויטש זי"ע (תורת אבות ר"ה א) היה אומר בפסוק (ירמיה לא יט) 'כי מדי דברו בו זכור אזכרנו עוד, על כן מעי לו רחם ארחמנו נאם ה'', שהאדם משיח לבו לפני ה' - 'מדי דברי בו', בתרעומת על עצמו, וכי זה נקרא 'זכור' שהנני זוכר את ה' העומד עלי וציווני לקיים תורה ומצוות, לא, אלא מהיום והלאה 'אזכרנו

עיוור ופיסה לא יגש להקריב קרבן, ואף זה האדם בכלל אלו ה'בעלי מומין' ייחשב. עוד מקדים להביא בשם ה'כלבו' (והוא מפורש בוה"ק ח"ג ערה). שכאשר בא יבוא השטן להשטין ולקטרג על עם בני ישראל ביום הדין, אומר לו הקב"ה לך נא והבא 'עדים' נאמנים אשר יעידו כדברך, ואכן הולך השטן אל השמש והירח ומבקשם לבא להעיד לפני בית דין של מעלה, השמש שומעת לו ובאה להעיד, אך הירח אינו רוצה לספר בגנותן של ישראל, לכן מתכסה באותה שעה כמו שנאמר (תהלים פא ד) 'בכסה ליום חגנו', וממילא נשארת השמש לחוד, ועד אחד אין עדותו עדות, עד כאן דברי ה'כלבו'. מוסיף על זה הצל"ח, שהנה אמרו (קידושין טו:) שאף שעד אחד אינו נאמן מכל מקום הינו רק בשאר עדות, אבל נאמן הוא על מומין שבגופו, והרי אמרנו שעל ידי החטא עשה האדם לעצמו 'מומין שבגופו' כפיסה או עיוור, ועל זה יש בכוח השטן להעיד עליו אף בעדות היחידה של השמש, והעצה היעוצה היא רק והיה לפנות ערב בפנות השנה, ירחץ האדם במים – בדמעות, את נפשו רוחו ונשמתו, וינקה אותם מכל סיג ופגם, וממילא יסורו מאתו כל המומים שבגופו, ובוה כבוא השמש להעיד לבדו כנגד בני ישראל, לא יקבלו את עדותו, ובני ישראל יזכו לבוא אל תוך המחנה שכינה, ויצאו זכאים בדין.

וצדקה מעבירין – מעלת הצדקה בפרט בימים אלו

הנה אמרו (עיי' ר"ה טו:) 'תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה', נוראות כתב ה'לקט יושר' (הל' ימי

הרי"ם, ער"ה)². ואף ברגעים אחרונים של השנה עדיין בידו להתנתק לגמרי מן היצר הרע בשעתא חדא וברגעא חדא³. וכעין שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה ב ב) 'ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד. ובוה סגני.

כתב ה'טור' (או"ח ר"ה סימן תקפא) נוהגין באשכנז להתענות כולם ב'ערב ראש השנה', וסמוך לזה ממדרש ר' תנחומא...משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו, בא אליה בחיל לגבותו כשנתקרב אליה בעשרה פרסאות, יצאו גדולי המדינה לקראתו ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך, הניח להם שלישי. כיון שנתקרב יותר, יצאו בינוני העיר לקראתו, הניח להם שלישי השני. כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו והניח להם הכל. כך, המלך זה הקב"ה, בני המדינה אלו ישראל שמסגלים עונות כל השנה. ער"ה הגדולים מתעניין⁴ ומוותר להם שלישי עונותיהם, בי' ימים בינונים מתעניין ומוותר להם ב' שלישים, ביוה"כ הכל מתעניין, ומוותר להם הכל. נמצא האי יומא חלק מכפרת עמו בני ישראל

הנה"ק ה'נודע היהודה' זי"ע כותב ב'דרושי הצל"ח' (דרוש א אות ו-ח), לבאר את הכתוב (דברים כג יב) 'והיה לפנות ערב ירחץ במים וכבוא השמש יבוא אל תוך המחנה', ומאריך בקדשו שהנה מי שנשבה ברשת יצרו ונכשל בראיית מראות אסורות רח"ל, הריהו נחשב כ'עיוור', וכמו כן השומע דברי איסור נחשב כ'חרש', והיאך יגש אדם זה להתקרב אל בוראו, והא כתיב 'איש

עוד' אוסיף לזכרו ביתר שאת ויתר עוז. ובוה הרי הוא זוכה לסיפא דקרא – 'המו מעי לו', שיתעוררו עליו רחמי שמים, וישיב לו הקב"ה באותה מדה, 'רחם' וכי לרחמים אלו רחמים ייקרא, מהיום – 'ארחמנו נאם ה'', שירחם עליו עוד, ויזכה לשנה טובה.

מ. ושם הובא שאמר כן לחסיד אחד בעת רדת היום בער"ה, בתוספת דברים ש'מקצת היום ככולו' (פסחים ד.) וא"כ 'ברגע' אחרון של השנה אפשר לתקן את כל השנה – ע"י תשובה אמיתית מעומק הלב.

מא. מתאמרא משמיה דהרה"ק רבי ישראל אברהם מטשרנאסטרעא זי"ע [בן הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע], שעצה היעוצה לצאת זכאי בדין הוא שבשלושה ימים לפני ראש השנה לא תהא לו שום שייכות עם היצה"ר, כי בדיני עדות קיימא לן (סנהדרין כז: שו"ע חו"מ סימן ז סעיף ז) 'הדיין יכול לדון את אהבו ולא את שונאו, ואיזהו שונא שאינו יכול לדונו, כל שלא דיבר עמו ג' ימים מחמת איבה', ואמרו חז"ל (ברכות סא:) 'צדיקים יצר טוב שופטן, רשעים יצר רע שופטן', וממילא זה האיש שלא דיבר עם יצרו זה השטן משלושה ימים מחמת איבה, נפסל השטן מלהיות הדיין שלו ולכן יצא זכאי בדין, אך כל זה בתנאי קודם למעשה שבימים אלו יעזוב אותו לגמרי, ולא תהא לו שום שייכות עמו מטוב ועד רע.

מב. כתב בגליון חתם סופר (על השו"ע סי' תקפא) 'והגדולים המתבטלים ממלאכת שמים אינם מתענים בשאר ערב ר"ח רק בערב ר"ה לקבל פני המלך ית"ש'.

גמילות חסד יהא בדינו להחליט באיזה כסא ישב כביכול לדון אותנו²¹.

ואל יחשוב האדם שלא נאמרה מצות צדקה כי אם לעשירים, כי אפשר לקיים מצות חסד בגופו²², ואדרבה גדולה ויתירה היא ממצות צדקה שבממון, וכמו שאמרו (סוכה מט:): 'בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, צדקה בממונו גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו, צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים, צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים בין למתים'.

ותגזר אומר ויקם לך - כח התפילה בימים אלו

חסד עשה ה' עמנו ונתן לנו את כח התפילה²³, ובכלל איתא במדרש (שוח"ט, תהלים קמב) 'משכיל לדוד בהיותו במערה תפלה... כשהיה שאל ודוד במערה, ידע

הסליחות יב), בשם 'החבר משה מיניץ', לפרש היאך אפשר לקרוע ולבטל גזירת קשות ורעות על ידי מצות גמילות חסדים, דהא כתיב (משלי יט יז) מלוה ה' חונן דל, ובגמרא (ב"ב י.) אמר רבי יוחנן 'אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כביכול 'עבד לזה לאיש מלוה' שהקב"ה נעשה כלווה מן האדם, והנה בכל מקום קיימא לן (ח"מ יד א) שהתובע הולך אחר הנתבע (והדין יתקיים כבי"ד שהנתבע רוצה לילך אליו), מכל מקום בהלוואה מחוייב הלווה - הנתבע ללכת אחר המלווה - התובע. מעתה, אם אמרנו שהקב"ה הוא כביכול כלווה ממי שגומל חסד לחברו, נמצא שביד האדם - המלווה להחליט לפני איזה ב"ד הוא רוצה להתדיין, וממילא אפשר לו לטעון שרוצה לעמוד בפני מדת החסד והרחמים ולא בפני מדת הדין.

ובזה ביארו מה שאנו אומרים בתפילה (בפיוט 'ונתנה תוקף') 'יכונן בחסד כסאך, ותשב עליו באמת', שע"י

מג. עובדא ידענא על אברך שהיה לו ידיד ששכב בבית החולים ביומא דראש השנה, וכדי שלא ישאר בודד הלך לשהות לצד מיטתו במשך כל היום כולו, ויצא לבית המדרש רק כדי לשמוע את התקיעות ולקיים את מצות היום, ויהי כראותו הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זי"ע הביט בו ואמר לו, שאיש זה הוא בן עולם הבא (אף שבדרך כלל לא שמעו ממנו דיבורים כאלו), אך גדולה מצות גמילות חסדים לזכות על ידה לעולם הבא.

מד. הן בעשה טוב ואף גם בסור מרע. מעשה נורא אירע בישיבת מיר בעיה"ק ירושלים תובב"א, בשנת תשכ"ז היה עת מלחמה בארץ הקודש, בכל עת המלחמה למדו התלמידים בחדר האוכל ששימש להם כעין מקלט מההפצצות, אבל פחד נורא שרר שם שמא יפגע 'פאגאז' (פגז) בבניין הישיבה, וימוטט את הבניין כולו על יושביו, כעבור ימי המלחמה והבחורים כולם נשארו בשלימות גופם ונפשם, עלו על גג הישיבה, ומה מאוד נחרדו לראות שלשה פאגאזים גדולים אשר בכוחן למוטט את כל בניין הישיבה - מונחים בשלימות מבלי להתפוצץ, וידעו כי נס עשה עמהם האלוקים. פנה ראש הישיבה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצוק"ל אל הבחורים ואמר, בחורים יקרים, אל תדמו בנפשכם שנס זה היה בזכותכם, אלא יודע אני אל נכון בזכות מי ניצלנו, שכן בשהותי בחדר האוכל, ישבה לא הרחק ממני עגונה אחת אשר בעלה עזבה לפני כמה שנים, ועד עתה עקבותיו לא נודעו, היא נשארה לבדה עם חמשת עולליה הרכים, ומני אז חרפת רעב מנת חלקה, ובקושי מצליחה היא להאכיל את פיות עולליה מהפרוטות המועטות שהיא משתכרת מנקיון חצירות הבתים, ועתה בעת המלחמה הגיעה עם בניה לשהות בחדר האוכל, כי ביתה היה חסר כל הגנה, בעת שגברו ההפצצות פנתה ריבה זו אל אלוקיה בדמעות ואמרה אליו - ריבונו של עולם, אתה יודע בבירור שאם אבוא בדין ומשפט עם בעלי, ללא כל ספק שהצדק יהא עמי. על כן בקשתי ממך, הבה ונעשה 'הסכם' אני מוחלת בלב שלם ומוותרת לבעלי על כל העצב אשר גרם לי, ואתה תוותר ותסלח לקהל עדת ישורון, שינצלו כאן מהמלחמה וסכנותיה. סיים רבי חיים בזעקו מנהמת ליבו, רק בזכות עגונה זאת ניצלנו מהמלחמה, ומזה נלמד את כוח הוויתור, הפועל רבות אצל אבינו שבשמים.

מה. ידוע משלו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, פעם שלח הצאר ניקולאי הודעה מבית המלכות לכל עיירות מדינת רוסיא, שהמלך עתיד להופיע במקומם ביום פלוני, ועליהם להיות מוכנים ומזומנים ליום הזה. ה'קבלת פנים' הראשונה הייתה בעיר המלוכה פטערבורג וזה היה בשלימות עם כל הכבוד כראוי, לאחמ"כ היה קבלת פנים במוסקבה - גם כן באופן מכובד מאד, אלא שכבר היה במעט פחות מפטערבורג, וכך היה בכל עיר ועיר לפי ערכם ומעמדם, אולם בעיר אחת רחוקה שהיו תושביה פוערען (כפרים נבערים חסירי דעת) ומנהגם היה שכל אורח שהגיע לעירם התקבל בקבלת פנים מיוחדת - שהיו כולם סוקלים אותו באבנים. על כן כאשר קיבל מושל העיר את ההודעה מבית המלכות

וראה שאין אדם עומד לא בממונו ולא בחכמתו ולא שאין טוב לו אלא תפלה. ועלינו להאמין ולתפוס היטב בנבורתו, ומהו עומד לו תפילתו. השכיל דוד וידע ואמר בכח זה^י.

לא ידע את נפשו מרוב בהלה, לכן מיהר לאסוף את כל בני העיר לאסיפה דחופה, והסביר להם שהמלך עומד לבקרם, והאריך בגודל הזכות שיש להם לקבל את פני המלך, ובזאת ביקש מהם מעומק הלב שאין הוא מבקש מהם לטרוח ולעשות מאומה לצורך הקבלת פנים, לא לנקות את הרחובות ולא לקשטה בפרחים נאים, רק יזהרו בדבר אחד ווארף'ט ניט קיין שטיינער - אנא אל תזרקו אבנים עליו ועל מרכבתו.

ואמר ה'חפץ חיים' דבכל שנה יורדת השכינה לעולם בראש השנה, ועלינו לערוך 'קבלת פנים' כראוי וכיאות לכבוד מלכו של עולם [וכדאיתא מהרה"ק ה'ערבי נחל' זי"ע (ר"ה דרוש ג) לפרש נוסח התפילה (שחרית דר"ה קודם קדושה) לשמוע תפילות מלבנות באות, שכביכול הקב"ה מקדים ובא טרם יבואו בני ישראל להתפלל בבית המדרש, ואם כן כבר עכשיו זמן ההכנה שהרי המלך נמצא בקרבנו] והנה האבות הקדושים שהיו מרכבה לשכינה היו מקבלים פניה ברוב פאר והדר כדוגמת פעטערבורג, אחריהם היו משה ואהרן ושאר הנביאים שהייתה 'קבלת הפנים' שלהם כמעט כהאבות, וכן לאחריהם בכל דור ודור - תנאים, אמוראים, גאונים והראשונים בכל ר"ה היה נערך 'קבלת פנים' לכבוד השכינה הקדושה, עד דור האחרון שלנו, מה דורשים מאתנו - ווארף'ט ניט קיין שטיינער - אל תזרקו אבנים, אך בה' אל תמרודו... כל חד וחד לפום דרגא דיליה, וכאשר החושך וההסתר מכסה את הארץ סגי גם בקבלת פנים כגון זו (הובא בילקט רשימות להגר"מ וואכטפויגל זצוק"ל- אלול ימים נוראים).

החתם סופר (דרשות שסו; כ"ז אלול תקצ"ו) כתב לבאר מה שאמרו חז"ל (ר"ה לב): שאין אומרים הלל בר"ה ויוה"כ מפני ש'ספרי חיים וספרי מתים פתוחים', שהוא על דרך שקבלנו שנשמות המתים ונשמות האבות מצטרפות לתפילתנו כי אף הם בכלל הדין, וכל באי עולם יעברו לפניך, ומאחר ש'לא המתים יהללו קה' (תהלים קטו יז) על כן אין אומרים הלל בר"ה וביוה"כ.

מו. כי באמת אמרו, במה נשתנינו מדורות הראשונים שאין רואים כהיום את ה'פחד' שהיה מנת חלקם של בני"ה הכשרים בימים הללו, אלא, כי חסרנו את האמונה האיתנה בכוחה של תפילה, וזה גורם לנו ל'ייאש' עצמנו שממילא אין בידנו עשות מאומה. ואכן, אם נחזק אמונתנו ונתפלל בהכרה אמיתית שהקב"ה 'שומע תפילת כל פה' בוודאי נפעל גדולות ונצורות כדורות הראשונים.

סיפר הגאון רבי חיים קרייזווירטה זצ"ל גאב"ד אנטוורפן, שבימי המלחמה ניגש אליו אחד מעשירי בני ישראל, וכה אמר לי הנה אנכי הולך למות (כשנשלח לכבשונות יחד עם רבבות אלפי בני ישראל למות על קידוש ה') אבקשך, היות שחנני ה' בעשירות גדולה, ומעות הרבה שמורים עבורי ב'חשבון' בבנק שבמדינת שווייץ, אגלה באזנך את ה'קודים' - שע"י ניתן להוציא את המעות, ולכשתמצא אחד מיוצאי חלצי שישאר בעזהש"ת בחיים תעביר לו את הפרטים הללו, כדי שיקח את שלו ויתפרנס בכבוד.

עברו שנים רבות לאחר המלחמה והגר"ח לא מצא שם ושארית לאותו יהודי, ואף לאחר חיפושים שונים לא עלה בידו למצוא אחד מיוורשיו. ויהי מקץ עשרים שנה מצא הגר"ח איש יהודי עני מרוד הלבוש בבגדים קרועים, מן השמים נדבר הגר"ח עם זה העני ובתוך הדברים גילה כי 'מצא את שאהבה נפשו', כי הלה בנו של אותו יהודי שמסר לו את מספר חשבון הבנק שלו בשווייץ, מיהר הגר"ח להשיב את ה'אבידה' (אחר שחקר היטב כי כנים הדברים) ... ומסר לו את הסימנים, ואכן, הלה הצליח למשוך סכום כסף אדיר שהפקיד שם אביו שנים רבות קודם לכן. אז נענה הגר"ח ואמר, זה כעשרים שנה שהלה מסתובב בבגדים בלואים וקרועים כשבאמת גביר אדיר הוא, אלא שהוא לא ידע מן האוצר שהיה בבעלותו. כך עלינו להשתדל שלא לדמות לאותו הלך, כי ימים קדושים אלו הינם אוצרות גדולים מוכנים לפנינו, כאשר ניתן בידינו הכח להוציא ולמשוך מהם השפעות גדולות ורבות בגשמיות וברוחניות, אוי לו למי שבסכלותו מסתובב כעני בפתח, ואינו הולך לפתוח את האוצר.

ידוע שהצר ניקולאי היה מפעם לפעם מחליף שמלותיו ולובש עצמו כאחד הכפריים, והיה מהלך בין הבריות לשמוע מה הבריות סחים ומה דעתם על הנעשה במדינה. באחד הלילות פגש בכמה אנשים היושבים בבית המזיגה, פתח שיחתו עמהם, בתוך הדברים שאלם - לו שמעתם שהמלך יושב בחברתכם, מה הייתם מבקשים מאתו, ויענו כל אחד לפי דרכו, זה אמר הייתי מבקש לקבל אחוזה גדולה, השני ביקש שדה גדולה, והשלישי ביקש סכום מעות אדיר...

והיינו שכן הוא רצון מתחילה בעת הנזר דין - שעל ידי הצעקה ישתנה דינו, פירוש, שמיד בעת שהקב"ה גוזר את הגזירה גוזר גם כן שתתבטל ע"י התפילה.

ובזה אמרו ליישב מדוע אומרים בראש השנה זכר ליציאת מצרים, מה ענין יום תחילת מעשיך ויום הדין של ראש השנה ליציאת מצרים, אלא, לומר לך, כמו שבני ישראל פעלו 'מהפיכות' ובטלו גזירות ע"י התפילה.

ובפרט בימים אלו בראשית השנה - כי ע"י התפילה תתבטל גם גזירה שכבר נגזרה, וכמו שהוכיח ב'ערכי נחל' (דרוש לפסח דרוש ב) דהנה בכרית בין הבתרים אמר הקב"ה (בראשית טו יג) 'ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה' - והיא גזירת 'שעבוד מצרים' שיצאה מפורש מפי הגבורה, ואעפ"כ כש'ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו' מיד ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה (שמות ב כג) ויצאו לחרות אחר מאתיים ועשר שנות גלות בלבד.

רק אחד מהם אמר בזלזול 'מה לכם כי תדברו גבוהה, מה לכם עוסקים בשטויות והבלים - והרי אין המלך נמצא כאן, שתקו והניחו אותי לנפשי, והם לא ידעו שהמלך מדבר עמהם. ויהי ממחרת, קיבל כל אחד מהם ע"י שליח מבית המלכות ככל אשר שאלה נפשו ביום האתמול, זה קיבל אחוזה, זה שדה, והשלישי קיבל את מלוא הסכום שדיבר עליו אתמול... והרביעי קיבל מכתב חתום בידי המלך, אכן, נניח לנפשך מנוחה שלימה שאתה רוצה בה, ומאומה לא יגיע אליך מבית המלך... וכי אפשר לתאר עלי גליון את צערו הגדול שהפסיד אלפי אלפים בדבריו אלו... ולדין, ימים אלו גבוהים עד מאד כי הקב"ה ממציא עצמו אלינו - דרשו ה' בהמצאו... בל נהיה כאותו שוטה שלא הרגיש כי המלך נמצא בסמוך אליו... ועל ידי בקשה מעומק הלב בידנו להמשיך על עצמנו שפע גדול עד מאד, גם יש בידנו לקרוע ולבטל גזר הדין ולהפכו מדין לרחמים, המבקש בזו העת 'מנוחה' אינו אלא מאבד עצמו לדעת ר"ל.

בפולין היו רגילים לומר, כי מדרך הגנבים להסתובב ברחבי הנמל, מקום אשר עשירי עם מהלכים כשבאמתחותיהם כסף וזהב לרוב, הללו היו משליכים מטבע על הארץ, ובשעה שהיה העשיר מתכופף להגביהו והיה מסיח דעתו מאוצרות שהביא עמו לרגע היו הגנבים בורחים עם האוצר הגדול בידיהם. ואמרו על כך ש'קונץ' זה מועיל רק למי שאינו יודע מערמימות הגנבים, אבל המכיר בנכליהם נזהר ביותר שלא ללכת אחרי מחזות שוא ואינו מסיח דעת כלל ונשאר כשאוצרותיו בידו. כך היצר הרע בהגיע זמנים גבוהים הריהו משליך 'מטבע' לבלבל דעת (להיות עסוקים בוטות, כ'מקום' בביהמ"ד, או במה שאמר לנו פלוני וכו') להסיחנו מן העיקר שלא נעמוד בתפילה לפניו, אין לנו אלא להכיר בנכלותיו ולהזהר ממנו עד מאד.

מז. אמנם, לא יהא שוטה המאבד מה שנותנים לו, וינצל את כוחו זה ב'השגות גדולות'... כמו שהיה הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע מעורר בדבר מעשה שהיה, באחת המלחמות בתוך סערת הקרב ירו האוחזים בחיציים חץ מוות בצאר ניקולאי ימ"ש, אחד החיילים שראה את אשר עומד לקרות בעוד רגע קט החל לזעוק בקול מר, הסוס אשר עליו רכב הצאר נבהל מהקולות וקפץ למעלה, ועל ידי זה נכנס החץ בסוס ולא בצאר, ונשאר הצאר בחיים. כשוך חמת המלחמה קרא הצאר לאותו חייל, ואמר לו כי ברצונו להכיר לו טובה על אשר הצילו ממוות לחיים, על כן יבקש ככל העולה על דעתו וימלאו כל משאלותיו, נענה החייל, שהיות והממונה עליו בצבא המלך מציק לו ומתעלל בו על כן מבקש שימנו אחר תחתיו, נענה לו המלך אכן אעשה כבקשתך.. אך שוטה שכמותך מדוע לא בקשת להיות בעצמך מפקד. על זה הדרך נאמר לדין, הקב"ה נתן בידנו כח התפילה לפעול גדולות ונצורות לטוב לנו לכל השנה הבעל"ט - אל תהיו כאותו שוטה המאבד מה שנותנים לו, אל תכניסו את כל כח תפילתכם בזוטות ושטויות - אלא כל בר דעת יסדר לעצמו בתפילתו 'שנה טובה ומתוקה' בכל עניינו...

מח. במס' כתובות (ק"ד.) מובא שבעת ההסתלקות של רבינו הקדוש מהאי עלמא הכריזו 'כל מאן דאמר נח נפשיה דרבי, ידקר בחרב', ומסביר ב'שיטה מקובצת' (בשם רש"י מהדורא קמא), מדוע החמירו כל כך על מי שיפרסם את דבר מיתתו של רבי. אלא, כי בכוחה של תפילה להחיות מתים, וזה היה ברצונם - אף אם נח נפשיה דרבי עדיין יש בידם להחיותו בתפילתם, אבל ידוע ידעו שאם כל העדה ידעו בביור שמת יפסיקו מלהתפלל עליו, שהרי על תחיית המתים לא יתפללו, על כן הזהירו שלא יגלו לכל הקהל שנח נפשיה דרבי, וממילא ימשיכו להתפלל עליו בחזקת שהוא חי, ובתפילתם יקימוהו לתחיה. ומדבריו למדנו כוחה של תפילה עד היכן - שאפשר אפילו להחיות מתים בתפילה.

בין והתבונן נוראות בכח התפילה כי לא נאמר דין זה דווקא אם המחכיר מצדיקי הדור הוא או לכל הפחות מל"ו צדיקים נסתרים, אלא כל יהודי יהיה מי שיהיה בידו לטעון אני בקשתי בתחילת השנה על חיטים – וללא כל ספק שאם היית שומע לקולי לא הייתה התבואה נפסדת אף כ'מכת מדינה'... ועל ידי טענה זו מוציאים ממון בדין תורה... ומכאן שתפילת כל יהודי פועלת בימים הללו כתפילתו של צדיק הדור, ומובטח לו שתפילתו תתקבל לפני ארון הכל.

אבינו מלכנו כתבנו בספר פרנסה וכלכלה - התפילה על עניני גשמיים

הנה ביום הזה נכתב בספר קצבת מזונותיו של כל בריה בעולם (ביצה טו.) והזמן גרמא להתפלל ולבקש עליהם 'אבינו מלכנו כתבנו בספר פרנסה וכלכלה', וכיו"ב משאר הצטרכויותיו... ואף אם יבוא אי מי ויטען מדברי הזוהר הק' (תיקו"ז כב.) 'צווחין ככלבין הב הב', הרי כבר אמר מרן הבעש"ט (בעש"ט עה"ת ליקוטים לר"ה ויו"כ כד) בשנה אחת קודם התקיעות, שדברי הזוה"ק לא נאמרו על זמנינו שחוסר הפרנסה מפריע לאדם לעבוד את בוראו ביישוב הדעת, וכיון שכן לית לן בה. ואף חובה להתפלל על הפרנסה.י.

כיוצא בזה הובא ב'אמרי פנחס' (תפה) בשם הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, וזל"ק 'שוטים רעדין זיך איין [מתפתים לחשוב] צווחין ככלבים הב הב, ואין מתפללים בר"ה ויו"כ על פרנסה, דאם האבין זיי ניט, און דאם בעטין זיין ניט' [שאין להם מדרגה זו שלא לבקש על

כך בידו של כל איש ישראל לעשות מהפכות ביום זה, ו'אין דבר עומד בפני התפילה', לבטל כוחם של כל המקטרגים והמשטינים.י.

איתא במשנה (ב"מ קה:) ונפסק להלכה (שו"ע חו"מ שכב ס"ב) החוכר שדה מחבירו (ששוכר את שדהו בסכום קצוב לשנה) אם נשדפה השדה ונתקלקלה כל תבואתו יחד עם כל שדות המדינה (מכת מדינה) אין החוכר צריך לשלם על שנה זו, שהרי כל השדות שבמדינה נשדפו ולכן נחשב כאילו לא קיבל מאתו שדה לשנה זו. ונסתפקו בגמרא (קו.) באם ציווה עליו המחכיר לזרוע שם חטים והלך החוכר ושינה מדעת בעל הבית וזרע שעורים ונשדפו השעורים במכת מדינה, האם חייב החוכר לשלם, שהרי כל השדות נשדפו במכת מדינה וא"כ ההפסד של בעל השדה הוא ולא של החוכר, או שנאמר, שבעל השדה יכול לומר לו - אילו היית זורע חטים כמו שצווייתך היה מתקיים בי (איוכ כב כה) ותגזר אומר ויקם לך, ופירש רש"י (ד"ה ותגזר) מה שתבקש מן היוצר יעשה, ואני לא ביקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחיטים. ומסקנת הש"ס כצד השני, כלומר שאנו מקבלים טענתו, ואומרים שמאחר שהתפלל בראש השנה שיצליח ה' דרכו בחיטים שיזרעו בשדהו, בוודאי היה מצליח בחיטים - אעפ"י שכל בני המדינה הפסידו את תבואתם, ורק מכיוון שהחוכר שינה זרע שם שעורים הפסיד יחד עם כל בני המדינה שהרי על זה לא התפלל בתחילת השנה.

מט. כיוצ"ב אמר הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע (נאות הדשא מנהגי ר"ה ד) דע"כ מטבילין בדבש בימים אלו, להורות כי הדבש הוא טהור היוצא מן הטמא (שהרי הדבורה עצמה אסורה באכילה) שנהפך להיתר גמור, כך יש בידינו כוח להפוך את כל מצבנו ברוח ובגשם ביום הזה, הוסיף בנו הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (ר"ה תרע"ד ד"ה מנהגנו) כי מבואר (שו"ע יו"ד פא ה) שכל דבר טמא שנפל לתוך דבש הותר לאכלו. שנהפך להיות כדבש עצמו, כך נמי בידנו להפוך את הדינים לרחמים מגולים.

ואיתא מהרה"ק מקאריץ זי"ע (אמ"פ השלם ר"ה תעב) כי 'דבש' בגמטריא 'אב הרחמן'.

נ. יש שהמליצו, כי אדרבה המתפלל רק על עניני רוחניות בלבד (אף בכל השנה) נראה חלילה כ'כופר' במקצת. כי הרי הוא כאומר - בכדי להתעלות ברוחניות נצרך הנני לסייעתא דשמיא וע"כ אתפלל ע"ז, אבל בעניני גשמיים יש בידי 'זיך אליינס אן עצה געבען' (לשית עצות בעצמו ולהסתדר)...

וכן אמר להדיא הגאון רבי ישראל סלאנטער ('כוכבי אור' עמו' רסב), וכן הורה מרן החזו"א שיום זה ניתן לבקשות – אף לכל צרכי האדם (מעשה איש ח"ג עמו' קנז).

נא. ואדרבה הן הן עיקר התפילות, וכפי שאמר הרה"ק רבי שמואל מליובאוויטש זי"ע, כי האנחה והבכיה על המצב הגשמי בראש השנה, הוא תשובה עילאה (הובא ב'ליקוטי דיבורים' חלק ד עמוד תשכ).

שונים ואילו את נוסח התפילה הקבוע שבכל יום אומרים במרוצה, אך האמת שהן דברים העומדים ברומו של עולם, אין לשער גודל חשיבותן, ואין לזלזל בהם. צא ולמד מדברי ה'מטה משה' (אות לא) שמביא משמיה דרב שרידא גאון ורב האי גאון ורבי יהודה החסיד, שהמכוון בפיוט 'אדון עולם', ערב אני בדבר שתפילתו נשמעת, ואין שטן מקטרג על תפילתו, ואין שטן ופגע רע בר"ה וכיו"ב בתפילתו, ואויביו נופלים לפניו.

ובן אמירת פרשת העקידה מסוגלת מאד להצילנו מכל צר ומצוק, וכמו שכתוב בזוה"ק (תיקו"ז קל"ט). אין דבר המבטל מיתה מהעולם כ'קרבן דעקידת יצחק', ואין רשות לדינים ומידת הגבורה לשלוט בו, ובאמירת עקידה יזכרו בני ישראל לטובה בגלות, והיא מגינה עליהם מכל מרעין בישין, והקול יוצא ומכריז 'אל תעש לו מאומה', וזכות אבותם תגן עליהם מכל רע.

ומשם פרשת הקרבנות ואיתא במדרש (ויק"ר ב יא. תדב"א פ"ו. הביאו ה'בית יוסף' בריש אר"ח) 'מעידני עלי את השמים ואת הארץ, בין גוי בין ישראל, בין איש בין אשה, בין עבד בין אמה, בשעה שהן קורין את המקרא הזה 'צפונה לפני ה' הקב"ה זוכר להם עקידת יצחק'.

הפרנסה, וכיון שאינם מבקשים אינם זוכים לפרנסה, ונמצאים 'קרח מכאן ומכאן'.

עוד שם (אות תפד) וגם פ"א ציוה לומר פרשת המן בכל עשרת ימי תשובה, וכמה פעמים שמעתי שהיה מזהיר להתפלל על הפרנסה ושאר הצטרכויות ולהאמין שהשי"ת ימלא שאלתו בוודאי, והיא מצווה רבה. יי.

ויש הטוענים האיך נתפלל על בני חיי ומוזני לפני מלך אל-רם ונישא, כבר הפרך טענתם הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע (כנסת דוד, ערך הזן את הכל), והעמיסו בנוסח התפילה קדוש אתה ונורא שמך - הרי הקב"ה קדוש ונורא, ואיך אפשר לבקש מאתו על קויליטש (חלה), ושאר עניני פרנסה, לזה אומרים 'ואין אלוה-מבלעדך', כי אין לנו למי לפנות אלא על הקב"ה הזן את העולם. כי ממי נבקש אם לא מאתו יתב"ש. לפניו נתפלל גם על ה'קויליטש'.

אבינו מלכנו קבל את תפילתנו - חשיבות התפילות הקבועות ביותר בהאי יומא

ויש לך לדעת כי עיקר התפילה הוא מה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה והחכמים בכל הדורות והם המה יסודות התפילה, ובעיני ההמון יש שמאריכים בפיוטים

נב. מספרים, שפעם באה קבוצת חסידים להסתופף בצל קדשו של הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע, אך שהו שם רק בשעת התפילה ואילו את הסעודות אכלו במקום אחר, משהבחין בכך הרה"ק מסטאלין נענה ואמר בדרך צחות 'חסידים אלו מתפללין כאן על הפרנסה - ואילו אכילתם במקום אחר הוא...' עמד שם החסיד רבי נתנאל רדזינר ז"ל [זקנו של הרב נתנאל רדזינר ז"ל מבני-ברק, שהקים את בית המדרש לתורה ולחסידות 'אש קודש', וזכותו קיימת לעד] והרהר לנפשו, הלא איתא בזוה"ק שאין להתפלל על הפרנסה בראש השנה, ומאי א"כ קאמר להו רבינו שהם מתפללים כאן על הפרנסה, ויהי כאשר עבר החסיד לפני הרה"ק מסטאלין להתברך בברכת שנה טובה, עצר אותו הרבי ואמר לו מה שאסור להתפלל על הפרנסה היינו רק לאדם שיש לו פרנסה ומבקש עוד, אבל מי שאין לו פרנסה כלל מותר לו להתפלל על כך בראש השנה...

והוסיף, שבזה מדויק היטב לשון הזוה"ק 'צווחין ככלבים הב הב' ולא אמר פעם אחד 'הב', והיינו מפני דקאי על אלו שיש להם ומבקשים להוסיף עוד על מה שכבר ניתן להם. אולם מי שאין לו - ואף המבין להשים עצמו כ'רש' - בידיעה שבראש השנה הכל חשבון חדש והרי הוא כמי שעדיין אין לו כלום, לו נאה ויאה לבקש 'הב לן מוזני'. נג. ראה אזהרת ה'מטה אפרים' (תרי"ט ט"ו) לומר ברכות קרי"ש של ערבית בכוונה עצומה, 'ובפרט ברכת 'השכיבנו', שכולה בקשות עצומות, אומרים בבכי ובתחנונים כי הוא שעת רחמים ועת רצון, וכל המכוון בו מובטח שאין תפילתו חוזרת ריקם, וממוצא דבר אתה למד, שיש בקשות קבועות שאומרים מידי יום ביומו, וצריך לזהר מאד לכוון בהם, כי באמירתם פועלים דברים נשגבים, ויזכור שכל הבקשות העצומות האלו [והסר מעלינו אויב דבר וחרב ורעב ויגון...והסר שטן' וכן הלאה] הנאמרות בראש השנה קאי על כל השנה כולה ולא רק על אותו יום בלבד.

וביותר צריך לזהר לכוון בתפילתו בראש השנה, דהתפילות שמתפללים ביום הזה אינם בקשה רק על יומו (כדרך התפילות בכל השנה) אלא מכיוון שבזה היום נכלל כל השנה הבעל"ט הרי גם התפילה שבו תפילה ובקשה היא על כל השנה, ויתן אל לבו לכוון כך בכל תפילה וכל בקשה שפיו ימללו בזה היום.

סַטְרָא אַחְרָא לְשַׁלְטָא עֲלֵיהּ' (ולא יוזק כל אותו היום, שאין הסט"א יכול לשלוט עליו).

וביותר, ניתן בידינו כוחם של פסוקי דזמרה – לזמר ולהכרית כל מקטרג ומשטין, שלא יוכלו לעכב את התפילות מלעלות לפני כסא הכבוד.

והוכיח כן הרה"ק ה'מגיד' ממעזריטש זי"ע במכתב קודש (תורת המגיד שבת ומועדים ר"ה, נדפס ב'ליקוטים יקרים' אות קלד), אבל בזה אני מזהיר אתכם בשארי התפילות ותחנונים וקרבנות ופסוקי דזמרה וק"ש וברכותיה, שאתם דשים אותם בעקב והם עומדים ברומו של עולם, כל אחד ואחד בפני עצמו הוא שלם ועליון ונישא מאוד ואתם אומרים נואש לתפילות אלו, כי עיקר מגמותיהם לתפילת העמידה, אבל אתם טועים ומכוכים בזה, הגם שבאמת העמידה היא העיקרית שהיא כמדבר לפני המלך בעולם האצילות עצמו. אכן, מי שאין לו מפתחות חדרים החיצונים האֵיך יכול לכוון בחדרים הפנימיים, כי לכן תקנו הקדמונים מתחילה העולמות על הסדר כידוע, שהם נגד ד' עולמות אצילות, בריאה, יצירה, עשייה, מתתא לעילא, ופשיטא ביום הדין הגדול והנורא הזה קודם שיבוא לתפילת העמידה צריך שיהיה בכסא ליום חגנו, פי' צריך לכסות ולהמתיק את יום הדין הגדול שהוא ראש השנה הנקרא יום, כמ"ש (איוב א ו) ויהי היום וגו' ויבוא גם השטן, זה ראש השנה שהדין מתגבר בו ורבו המקטרגים והם המונעים ומבדילים מלהתפלל התפילות... כי לכן תקנו תחילה סדר הקרבנות שמכפרין, כמ"ש רז"ל (מנחות קי): כל העוסק בתורת עולה וחטאת כאלו הקריבם וכיוצא בזה שאר הקרבנות. ואחר זה תקנו לומר פסוקי דזמרה, לומר הקליפות ולהכניעם, שהוא מלשון לא תזמר כידוע, ומכל שכן ביום ר"ה שצריך ליתר בהם מאוד טרם בואו אל היכל המלך למשפט להשתיק המקטרגים ולראות שיהיו לו מליצים טובים.

בזוהר הקדוש (וירא, מדרש הנעלם ק:): אמר רבי כרוספדאי מי שיזכיר בפיו את ענין הקרבנות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ויכוון בהם, 'ברית כרותה' היא, שכל המלאכים המזכירים עוונות האדם אינם רשאים להרע לו, רק עליהם להיטיב לו... רבי פנחס למד 'גזירה שוה' (מהרה מהרה) כתיב הכא מהרי שלש סאין קמה, וכתיב (במדבר יז יא) אצל משה ואהרן כש'החל הנגף' - 'ויאמר משה אל אהרן קח את המחטה... ושים קטורת והולך מהרה', ועי"ז 'ותעצר המגיפה', ומזה ראה לפירוש שאמר רבי כרוספדאי שאברהם אבינו מיהר לומר פרשת הקרבנות כדי להנצל מן הדין.

אמר רבי פנחס, פעם אחת הייתי מהלך בדרך, פגש בי אליהו הנביא זכור לטוב, אמרתי לו, אמור נא לי איזה דבר המועיל לבריות, אמר לי, בשמים ממעל יש מלאכים הממונים להזכיר עוונותיהם של ישראל לפני כסא הכבוד, אך בעת שמזכירים בני ישראל את הקרבנות אשר ציוה ה' את משה ואמרים אותם בכוונת הלב, חייבים הממונים להזכירם לטוב, וללמד עליהם זכות.

ועוד אמר לו אליהו הנביא שבשעת מגיפה רח"ל, יוצא הכרוז מפי א-ל עליון לכל צבא השמים, שאם יתקבצו עם ה' בבתי כנסיות ובתי מדרשות ויאמרו בכוונת הלב את פרשת הקטורת תתבטל המגיפה מהם, על כן שומה עלינו להתחזק ביתר שאת וביתר עז להקפיד על אמירת הקרבנות והקטורת כדת הראוי ויושפע עלינו שפע רב ממרומים וכל מיני ישועות.

עוד בשבח קריאת ה'קטורת' מפורש בזוה"ק (ח"ב ריח:): שכל מי שקורא את פרשת מעשה הקטורת בכוונה, ינצל מכל דברים רעים שבעולם, ומכל פגעים והרהורים רעים, 'ולא יתוק כל ההוא יומא, דלא יכיל

נד. והאריך בזה בספה"ק 'יושר דברי אמת' (אות נו) 'ועוד צריך אני לעורר ולהזכיר ולהזהיר, אף שכבר ידוע הוא לך, אבל להזכיר אני צריך, בענין התפילות של ראש השנה ויום הכיפורים, שהעולם אומרים אותם באמת בהתעוררות גדול, אך עיקר מגמתם שהם מתעוררים הוא בפיוטים ותפילות החדשות הנאמרים במחזור, אבל התפילה הסדורה בפסוקי דזמרה וקרבנות וקריאת שמע ותפילה הם אומרים במרוצה כמו בכל השנה, ואינם יודעים כי זה העיקר וזה התוספות, ולא יקובל התוספות בלתי העיקר, ובדרושים של הרב ר' בער זלה"ה בהכתבים יש שם דרוש ארוך על גנות האנשים האלו, ואתה ידעת זה מעיקרא מעצמך ממנהג הקדוש מו"ה מנחם מענדל זלה"ה מפרעמישלאן שעשה העיקר עיקר, בפרט ביום נורא כזה צריך לשום נפשו בכפו לכוונת התיבות ואותיות כידוע, ובזה מעלים התפילות הפסולות של כל השנה, כידוע מכל הספרים ואין להאריך בזה.'

ואל יחשוב האדם שעליו ללכת בגדולות ולכוון שמות ויהודים ורזין עילאין בראשי תיבות וגימטריאות בעת התפילה, כי זה אינו נכון, ועיקר הכוונה היא פירוש המילות, וכלשון ה'בית אהרן' (דף ד:): 'העיקר הוא לשמוע פירוש המילות'.

ובמה בשופר - גודל זמן התקיעות

במסכת ר"ה (כו.) שופר של פרה פסול ואין יוצאים בו חובת התקיעות, משום דאין קטיגור נעשה סניגור, וכיון שהעגל נולד מן הפרה לכן אי אפשר לרצות את הקב"ה כאשר מזכירים עוון זה, וכן נמי מהאי טעמא אין הכהן הגדול נכנס בבגדי זהב לקודש הקדשים, כי אין להזכיר שם כל רמז הטא בעת ה'ריצוי' לפני ולפנים. ומבואר שם, דמ"מ ב'היכל' לא חששו כ"כ, ומותר לגשת אל הקודש בבגדי זהב, ואם כן מדוע נאסר לתקוע בשופר של פרה - והרי אין אנו תוקעין בשופר ב'קודש הקדשים', היינו טעמא כיוון דלזכרון הוא כבפנים דמי, ומש"ה אסור לתקוע בשל פרה כדי שלא להזכיר אותו עוון. מכאן הוכיח הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (ר"ה שנת תרמ"ח - תרמ"ט), (הרכה צדיקים כתבו כעין זה), שהתוקע בשופר דראש השנה בכל מקום שהוא, הרי הוא חשוב ככהן גדול הנכנס לקודש הקדשים לפני ולפנים.

ובמקום אחר (שנת תרמ"ח ד"ה איתא) מפרש לפי זה מה שאמרו (ר"ה טו.) 'אמרו לפני זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה בשופר', ובפשטות אינו מובן הקושיא ובמה, והרי כבר אמר 'אמרו לפני זכרונות

ועוד תקנו לומר מתחילה זמירות שירות ותשבחות להעביר פנים של זעם, משל למלך שבחר יום אחד מוגבל לעיין ולהשגיח במעשה בני המדינה, והעמיד המלך מליצים ומקטריגים כנימוס המלכות. והנה כאשר שמעו בני המדינה את הדין הגדול והנורא, אימה השיכה גדולה נפלה עליהם ולא קמה בהם עוד רוח ויצעקו צעקה גדולה לאמר אוי לנו מיום הדין ומיום התוכחה וביותר לפני המלך זועמה עלינו כי הרבינו לפשוע ולא עשינו ציווי ומרדנו בו ומי יכול לעמוד מפני זעמו. ובוודאי מפני זעם המלך נסתם פי המליצים הטובים עלינו ויתגברו המקטריגים. והתייעצו בני המדינה לאמר סמא דמלתא מתחילה להשתדל להעביר זעם המלך, מה עשו, בחרו איש אחד חכם מאוד ונבון הדבר ויוכל לכלכל דבר. והיה האיש ההוא ברחן מאוד, וכאשר האיש ההוא בא אל המלך התחיל לדבר בפניו דברי משל ומליצה ובדברי חשק ובשמחה גדולה ובדברי שבחים וגדולתו ורוממותו של המלך. ובמלתא דבדיחותא כאלו אינו מכלל בני המדינה ואינו בכלל הנידונים, ולא זו משם עד שבא ממשל למשל ומשמחה לשמחה עד שהעביר זעם המלך, ולא עוד אלא שגרים שמחה ותענוג גדול למלך. וז"ש בזהר (ח"ב, קו א) דוד מלכא, בדיחא דמלכא הוה, שהיה משמחו במלתא דבדיחותא בשירות ותשבחות ומזמורים שהיה מזמר בהם הקליפות ובוה העביר פנים של זעם והכעס מהמלך. ובראות המקטריגים כי המלך נתרצה ברצון ושמחה, נסתמו דבריהם וברחו להם, ומליציו הטובים נתגברו ויצא לאור משפטם, עכ"ל.

נה. ואמר אחד מצדיקי דורנו, שהאומר פסוקי דזמרה במרוצה ורק בהגיעו להמלך מתחיל הוא להתלהב ולכוון יש עליו טענה ותביעה כמו שאמרו במלך בשר ודם (גיטין נב:): אי מלכא אנא, אמאי לא קאתית לגבאי עד האינדנא, (אנכי המלך מדוע לא באת אלי עד עתה), ומרמז להקב"ה מלכו של עולם - שישאלהו, מדוע אמרת פסוקי דזמרה במהירות וכמצוות אנשים מלומדה בלא כוונה... ורק ב'המלך' נזכרת במלכות שמים, (כעין המסופר על הרה"ק רבי אהרן הגדול מקארלין זי"ע שנתעלף פעם בגשתו להמלך - והסביר שנזכר בדברי הגמרא אי מלכא אנא אמאי לא אתית לגבאי עד השתא, היכן היית בכל חודש אלול...)

נו. פעם כאשר הוצרך הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע להוכיח בעל עבירה באמצע ימי החורף, קרא לו ואמר לו בקדושתו 'איך אינך מפחד, והלא עוד מעט יגיע הזמן של קודם תקיעת שופר...' [כן מספרים על אחד הצדיקים, שבמוצאי ראש השנה אמר לסובביו שצריכים לשוב בתשובה כי ראש השנה הבעל"ט חל בעוד פחות משנה], זה הזמן שכל אחד מתעורר בתשובה, ובפרט כאשר יתבונן שעכשיו עומד הוא להיכנס לפני ולפנים, בקודש הקדשים, במקום המקודש ביותר בעולם, ונצרך תחילה לנקות ולזכך את נשמתו מכל שמץ פגם עבירה ועוון, דוגמת הכהן הגדול הנכנס לפני ולפנים ביום הכיפורים ומקטיר את הקטורת בקדושה ובטהרה, ובקבלה שלימה אחת ישיג את מבוקשו זה. נז. וטעמא דמילתא הסביר הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע (קדושת לוי לר"ה ד"ה בחצוצרות) בדרך משל, למלך גדול שתעה בעובי היער ולא מצא את הדרך לצאת משם, לשמחתו פגע בכמה אנשים וביקש מהם להראות לו

שאסרו ופסלו] שופר של פרה, משום אין קטיגור נעשה סניגור, ואכן השופר כיון דלזכרון אתי, והאדם נזכר ונשפט על כל מעשיו, כבהן גדול הנכנס לקודש הקדשים דמי, והדברים כהווייתן, ומאד מאד יחרד לב האדם המעמיק בדבר הנורא הזה' (הובא ב'אגרות ומכתבי הגר"י סלנטר', מכתב עג).

תקע בשופר גדול - סגולת התקיעות ברוח ובגשם

אמרו במדרש (ויק"ר כט ג) בשעה שישראל נומלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה, עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים^י.

- כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה. 'אלא, דקאי על מה שאמרו 'אמרו לפני', ואיך יכולין להתקרב לפניו ע"י השופר, דאיתא בגמרא 'שופר דלזכרון קאתי כלפנים דמי', כמו כהן גדול שנכנס ביום הכיפורים לפני ולפנים'.

בדברים אלו כתב גם הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל, ומסיים 'כאשר כח הציור מועיל למוסר [היינו כשאדם מצייר לפניו הדברים לנגד עיניו יועילו לו זה להתעורר לתוכחת מוסר], יצייר האדם עצמו אילו היה כהן גדול והיה צריך להיכנס ביום הכיפורים לבית קדשי הקדשים היה חרד מאד לנפשו בל יפגעהו רעה חלילה, כן יחזק אמונתו אמונת חכמי התלמוד אשר פסקו וחדלו [פירוש,

את דרך המלך, אך הם לא הכירו את הדרך כי כל ימי חייהם התגוררו שם בין העצים ולא היה בידם לעזור לו, עד שלבסוף ראה חכם אחד וביקש מאתו שיורהו את הדרך לצאת משם, מיד הבחין החכם שהוא המלך ונרתע לאחוריו, אך מיד התעשת והראה לו האיך יחזור לארמונו. המלך הכיר טובה מרובה לאותו חכם, ויגדלהו וינשאהו על כל השרים וילבישהו בגדי 'שר' וציווה להטמין בבית גניזו את בגדיו הישנים, ומאז התנהלו כל עניני המדינה על פיו.

ויהי אחר הדברים האלה סרח פעם שר זה, וחטא חטא גדול אשר לא יעשה, ונידון למיתה. השר ביקש שימלאו את משאלתו האחרונה להתראות עוד פעם אחת לפני המלך עם בגדיו הישנים אשר בגנזי המלך, וכך נפל לפני רגליו והתחנן לפניו שיסלח לו על מעשיו, ואכן, מכיוון שראהו המלך בבגדים אלו נזכר בטובה הגדולה שגמל עמו בימים ההם, ויט אליו חסד ומחל לו על העון.

והנמשל מובן מאליו, שהקב"ה חזר על כל אומה ולשון לתת להם את התורה הקדושה והם לא הסכימו לקבלה (כמבואר בב"ק לח:), ורק כנסת ישראל ענו ואמרו 'נעשה ונשמע' וקבלו עליהם עול מלכות שמים, ואכן הם קבלו את התורה בהר סיני כשנשמע קול שופר חזק מאד בהר. לכן תוקעים בר"ה בשופר - לעורר אהבת איתן, שיזכור הקב"ה לנו חסד נעורינו שקבלנו את התורה כאשר שום אומה ולשון לא חפצו לקבלה, וממילא סולח קוב"ה ומוחל לנו לכל עוונותינו.

נח. כך המליץ הרה"ק ה'אהבת שלום' זי"ע, כי כביכול הקב"ה משתומם על עצמו - כיצד הגעתי הלום - לשבת על 'כסא דין', אין זה אלא כי 'השטן' קטרג על בני ישראל, ופיתה אותי לכעוס על בני ישראל, הרי לי שכח אדיר יש לשטן בפיתויו, א"כ מה טענה יש לי על בני ישראל כשהם חוטאים, הרי כל חטאם אינו אלא מחמת כוחו הגדול של השטן לפתותם... מטעם זה עצמו עובר קוב"ה מכסא דין לכסא רחמים.

וכעין שביאר הרה"ק המהרי"ד (פר' וירא) את נוסח התפילה 'כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו וכו' כן יכבשו רחמיו את כעסו מעלינו, ולכאורה קשה, הנה אנו מבקשים שהקב"ה יעורר רחמיו ויכבוש את כעסו, ואילו אברהם אבינו כבש את רחמיו ועורר את מדת הדין והגבורה לשחוט את בנו.

והסביר המהרי"ד, דהנה אמרו חז"ל (תנחומא פרשת וירא פרק כב) שבלכת אברהם אבינו אל ה'עקידה' בא השטן למנעו שלא יקריב את יצחק, לאחר שראה שכל ניסיונותיו אינם מצליחים החל לטעון טענות שונות ומשונות מדוע יש לאברהם להמנע מעשיית העקידה, עד שענה לו אברהם, אכן, צדקו דברך, אלא שאתה 'שטן' אתה, וכלל מסור בידנו לעשות תמיד איפכא מדברך. כיו"ב אנו מבקשים מאת ה' להשיב למקטרגים לאמר 'אכן, צודקים אתם בטענותיכם, אלא שעלי לעשות 'איפכא' מטענותיכם', ואכתבם בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים טובים ולשלום, אמן כן יהי רצון.

עוד נציין, שהרה"ק ה'עטרת ישועה' זי"ע אמר (ליל ר"ה קודם קידוש ד"ה בהפטרות פנחס) ש'תקעו' בגמטריא 'עושר'. עוד אמר לבאר עפ"י דברי חז"ל (ר"ה כו:) 'שופר מאריך' - שע"י השופר נזכה לאריכות ימים (עטרת ישועה פר' תצא ד"ה א"י כי

תצא). ואף יזכה ל'ארוכה' ורפואה שלימה (שם, פר' ראה ד"ה א"י ראה)

כן הוא מסוגל לפקידת עקריות, כי האותיות שאחר עקרה הם שופר, וכלומר שהשופר יוציאם מלהיות בכלל עקרה.

באר הפרשה - ראש השנה

כה

ידועים דברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ד) 'אע"פ יש בו, כלומר עורו ישנים משנתכם, ונרדמים הקיצו שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה, וזכרו

הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (לר"ה ד"ה תקיעת) כתב על דברי חז"ל (שבת ק"ז): 'תקיעת שופר ורדיית הפת...' ללמדנו שתקיעת שופר משפיעה פרנסה.

איתא ב'שער המלך' (ש"ג פ"ג) וז"ל. ובשעת תקיעת שופר בשעה שקולו מחזיק ברכה 'ברכת השופר' יתעוררו את עצמן בבכיה רבה, וביותר בעניית אמן אחר הברכה, שבעת ההיא יכתב קצבת הפרנסה וכל השפע לכל השנה כולה, עכ"ל נט. יש שאמרו בדרך צחות, מדוע תוקעים 'תשר"ת' ולא סגי בתקיעה אחת, כי פוק חזי ממנהגו של עולם כי 'צרת רבים' היא, שיש שמעירים אותם משנתם - שנת הליל, וכבר נתעוררו - ומיד יחזרו להמשיך בשנתם, ויש אשר יקומו ממיטתם ומ"מ יהלכו בחוצות כמתוך שינה... ע"כ תקנו לתקוע כמה וכמה תקיעות, להעירנו ולהקיצנו לגמרי, ולא נשוב לישן בהבלי העולם כאותם החוזרים לישן אחר שמעוררים אותם...

עוד אמרו להמשיל חודש זה, לשריפה שפרצה בבית, ובאותה שעה היה אחד מבני הבית ישן על מיטתו בשלוות נפש, והנה באו כמה 'חכמים' אשר רצו 'להציל' את הלה מן הדליקה, והחלו למדוד גודלם של חלונות הבית וגם את מידות המיטה בניחותא ובכבוד ראש, זעק להם מאן דהו שוטים, בטלנים, הרי תוך כמה רגעים ישרף הלה עם מיטתו גם יחד - העירו אותו... הקיצו אותו... ויברח כל עוד נשמתו באפו... כיו"ב לדידן, אחינו בני ישראל הננו מתקרבים יותר ויותר ליום הדין הנורא, הפסיקו למדוד וללכת הנה והנה, הקיצו עצמכם, התעוררו להתחיל להלך בדרך המלך - מלכו של עולם.

יש שביארו את דברי הגמרא (שבת ק"ז): 'תקיעת שופר ורדיית הפת...' ומה ענין זה לזה, כשם שברדיית הפת מזדרזים מאוד כי אש בוערת בתנור ואם לא ימהר להוציא תשרף הפת... כך יש לך לדעת בראש השנה כי הזמן בוער כאש ויש למהר להציל, וההצלה תהא ע"י השופר.

פעם נכנס הגאון הגדול הרב מפוניבז' זצ"ל אל היכל ישיבתו הרמה, ושאל את תלמידי הישיבה כדת מה לעשות באדם הישן, אשר רואה בחלומו אריה גדול הפוער פיו לבלעו חי, ובפחדו כי רב זועק האיש זעקות נואשות עד לב השמים שיחוש להצילו משיני הכפיר השואג לטרף, שאל הרב מפוניבז' האיך נוכל להצילו, הוא מותיב לה והוא מפרק לה, מ'וועקט איהם אויף' (מעוררים אותו משנתו העמוקה), ובזה סר כל הפחד והמוות, ומוסר ההשכל מדבריו הוא, שלפעמים שוקע האדם במשך השנה בתרדמת הזמן, והוא מהלך בדמיונות היצר הרע, ולזה בא קול השופר לעוררו משנתו, ויתפקח מכל 'חלומותיו', ויראה שלא דובים ולא יער, וכל היצר הרע על שלל תאוותיו אינו אלא חלום ודמיון בעלמא. אף הוא (הרב מפוניבז') עמד ודרש באמצע שנות ה'מלחמה' (בשנת תש"ה) כי מצינו ב'ברית בין הבתרים' (בראשית טו יג) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה... והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו, וכל זה היה בשעה ש'ותרדמה נפלה על אברם' ובתרגום ירושלמי שהיה ישן שינה עמוקה. והרואה יתמה כיצד ייתכן לראות מראות כאלו - גזירת כל הגלויות על בני ישראל 'דם ואש ותמרות עשן' ולהמשיך לישון שינה עמוקה ומתוקה... אלא, בע"כ תאמר, כי כל זה חלק מהגזירה, שבתוך כל החושך והערפל ימשיכו לישון כלא היה... ולא ירעישו עולם ומלואו בתפילה ותחנונים לקרוע את רוע הגזירה.

וכן מצינו בכל מקום שנכתב בשו"ע ופוסקים אודות ה'סליחות' נכתב לקום לסליחות, וברבינו יונה (שע"ת א א) כתב 'לא ימצא איחור התשובה אלא בעמי הארץ אשר המה ישינים שוכבים', כי זוהי 'פתחה של תשובה' ליעור משנתו בהבלי הזמן, להתפכח ולהתחיל לעבוד את ה'.

ס. הנה כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע (רסיסי לילה אות לה א) ענין תקיעת שופר שכתב רמב"ם - כלומר עורו ישנים מתרדמתכם, ורז"ל אמרו (ר"ה טו) שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר. הכל אחד כי 'ה' צילך' כאשר האדם מתעורר משנתו וזוכר בהש"י, אז הש"י זוכר אותו כאותו ענין שהוא זוכר בהש"י, ומה זכירתו - שהקב"ה מלא כל הארץ כבודו, והכל שלו, וצריך לעובדו וכיוצא, כל חד לפום אתערותא דיליה.

ועל זה נאמר (ישעי' כו א) 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור', הנה נאמר כאן שני מינים, א. האובדים בארץ אשור ב. והנדחים, שהם שני סוגי אנשים ששוקעים ונטבעים בדמיונות, האחד - שמשקיע עצמו בהשתדלות תדירה בעסקי עולם הזה כגון לקבוץ ממון וכיוצא שאר תאות או רדיפת שררה וכבוד או ניצוח וקנאה

בוראכם אלו השוכחים את האמת בהכלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהכל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הכיטו לנפשותיכם, והטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה, ומחשבתו אשר לא טובה, שעל ידי קול השופר צריך להתעורר ולחזור בתשובה. ויכניע עצמו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

עד שלבו מוטרד שאי אפשר לו לזכור את הש"י כלל, וזה נקרא 'אובד' ח"ו, כאשר הוא בתכלית השיקוע. וזה ענין אשור - שהשר שלהם סנחריב בלבל כל העולם כולו... (והשני הוא ענין 'והנידחים' עיי"ש), והנה לזה בא קול השופר לעורר אותנו לקום מ'שינה' עמיקתא זו...

ואין מי שאינו מתעורר לקול השופר שהרי ג' מיני שינה יש 'תנומה' והיא הקלה שבשינה, למעלה ממנו 'שינה', ו'תרדמה' קשה מכולם (עד שנפסק שאפשר לצרף את הישן' למנין, שו"ע או"ח נה ו, ואילו שיכור השרוי ב'תרדמה' אינו מצטרף למנין, משנ"ב צט י), ולזה הביא הרמב"ם כי הרמז לתקיעת שופר הוא בפסוק זה 'עורו... ונרדמים הקיצו מתרדמתכם', כי הכל מתעוררים לקול השופר. אמנם, מאד יש לו לאדם להזהר לשמוע היטב את קול השופר - למה ירמזון דבריו... כי ב'רגילות' יפסיד גם את זה, וכדמצינו ל'גר"א' (בפירושו יונה ג א) שלכן אין תוקעים בשופר בערב ראש השנה - אף שאנו תוקעים בכל יום מימי אלול, כי הוא בדומה מה שאמרו (גיטין נו): שהקב"ה שלח 'בריה קלה' ויתוש שמה שתכנס במוחו של אותו רשע טיטוס ותפריע את מנוחתו ושלוותו, עד שעבר טיטוס ליד בית הנפחים ושם שקט ושתק היתוש לקול הלמות הפטישים, ע"כ מאותו היום הביאו נפחים לפניו למען ישתוק היתוש, אך גם זה לא הועיל כי אם לשלושים יום ותו לא - שכן 'ל' יום רגילות הוא' והיתוש נתרגל שלא להבהל ושלא ל'התעורר' מקול הרעש גדול של הפטישים... אף אנו חוששים שלא 'נתרגל', לקול השופר הנשמע כבר במחננו זה שלושים יום, ואף בר"ה נישאר להיות 'שוגים בהבלי הזמן' ל"ע, ע"כ פוסקים יום אחד מלתקוע, וכך יעלה בידינו לעורר את הישינים...

סא. שנה אחת קודם התקיעות רצה מן ה'בעל שם טוב' הק' זי"ע לעורר את הקהל לתשובה, פתח ושאל את האבות שהביאו אתם את הטף 'האם הוליכו את בניהם לבית המדרש כמו שהולך אברהם אבינו את יצחק בנו לעקידה, על כן עשו תשובה גדולה והתפללו בעד בניכם', וגעו כל העם בבכי והוסיפו ביראת ה' טהורה.

ביאור נורא ביאר הרה"ק ה'אור המאיר' זי"ע (עפ"י דבריו בד"ה א"י היתקע, ועיי' כתר שם טוב ח"ב דף כב:), דלכאורה אם השופר בא לעורר את ישראל לתשובה, מדוע הוצרכו ל'שופר' אפשר לתקן שבכל עיר ועיר ידרוש החכם 'דרשת התעוררות' בקול חוצב להבות אש. ומבאר בדרך משל, לעיירה מוקפת חומה שהתגוררו בה עניים ועשירים, והעמידו שומר בפתח העיר שישמרו אותם מן המזיקים והגנבים, והנה כאשר יבחין השומר בכנופית גנבים המתקרבים לעיר ויצעק גנבים... גנבים... לא יתאספו אצלו כי אם העשירים לבדם הדואגים על כספם ורכושם, ורק הם יסייעו לשומר להתגבר כנגד הגנבים ולגרשם מתחום העיר, ואילו העניים ישארו בבתיהם, כי לא איכפת להו כ"כ אם יכנסו הגנבים בתוך העיר, מאחר שבלאו הכי אין מה לגנוב מהם, אך אם יצעק השומר בקול אש... אש... שהעיירה בוערת וכל הרוצה להציל את נפשו עליו לעזוב את העיר, אזי ימלטו כולם על נפשם

והכי נמי אם היה החכם דורש לפני העם להתחזק בעניני תפילה, היו חלקם אומרים שהם מתפללים כהוגן ואין הדברים מכוונים אליהם, ואם היה מעוררים בלימוד התורה היו התלמידי חכמים מתנערים ואומרים שהם עסקו בתורה כל השנה כולה, ואם היה מוכיחם על עניני גמילות חסדים היו העסקנים הולכים בלב רגוע, שלא אליהם נאמרה התוכחה, ולכן אמרה תורה לתקוע בשופר בקול רעש גדול, שזה מעורר את כל אחד ואחד לחזור בתשובה בכל מצב שהוא, ולב יודע מרת נפשו והוא עצמו מכיר בנגעי עצמו, וכדוגמת השומר הזועק אש... אש... הגורם לכולם לברוח ממקומם.

כיוצא בזה הגיד הגאון ה'חפץ חיים' זצ"ל, שמי שאינו מתעורר בראש השנה להפיל כל החומות והמחיצות המבדילות בין ישראל לאביהם שבשמים על ידי תפילה, הרי הוא דומה לבעה"ב שארמונו עולה בלהבות, והוא נח על משכבו בנחת וברוגע, ואף שכולם צועקים לעברו 'אש, אש', הרי הוא מתעלם מהם ואינו טורח להביא מים כדי להציל את רכושו, והנמשל ברור, שבעת כזאת יש בידו לפעול שיפסקו עליו שנה של שפע וברכה, ואילו הוא בסכלותו מתנהג כאותו טיפש שאינו מתאמץ להציל מן הדליקה, ובזה מבואר דברי הירושלמי (הובא ברמ"א תקפג ס"ב) 'מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה', היינו שאינו נותן אל לבו לנצל את הזמן 'בריש שתא'

סב. סיפר אחד מזקני ירושלים שקיבל מזקנו בעל המעשה, בהיותו ילד קטן נסע עם אביו באחת השנים לשהות

לשוב מאיזה עיון שבידו, ואל יפחות כל אחד לשוב מאיזה חטא – קל או חמור, כי בזה זוכה להיות צדיק בעל תשובה ומכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות^{טז}. וכן כתבו הראשונים שמי שלא שב בתשובה באותם הימים שקודם ר"ה ונחתם בר"ה בין הרשעים שאם הרחר בתשובה באותו היום בציבור יקרע רוע גזר דינו, יען שערי תשובה פתוחים^{טז}.

כתב ה'פלא יועץ' (ערך ר"ה) בשם הרש"ש (נהר שלום בסדר תפילות ר"ה ותק"ש) כי התעוררות תשובה מועילה היום כנגד טורח גדול בזמן אחר^{טז}.

וכה כתב הרש"ש (שם) וז"ל. 'עת רצון' הוא זמן התקיעות להתחרט חרטה גמורה על כל אשר נואלנו ואשר חטאנו 'בכלל ובפרט', ולקבל כל א' ממנו

בראש השנה בצל הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע, והיה אז שם ציבור גדול מאד של חסידים, ומחמת הדוחק והצפיפות היו חייבים להוסיף עוד מקום לעמוד בעת התפילה, לכן עשו חור גדול בגג של בית המדרש, והרבה מן החסידים עמדו על הגג ושם הביטו אחרי הרה"ק מטשערנאביל בעבודתו בקודש.

אך עדיין שרר דוחק גדול בבית המדרש, ומחמת גודל הדוחק והצפיפות שהיו קודם התקיעות התעלף בעל-המעשה חסר אונים, מיד מיהרו אנשי חסד ושפכו עליו מים ובכך עוררו אותו מעלפונו, ומכל מקום ראו שחייבים להושיבו במקום מאוורר כדי שלא יתעלף שוב, וכיון שלא היה שייך להוציאו החוצה מפני הלחץ, על כן בלית ברירה הושיבו אותו על הבימה, מקום אשר שם עמד הרה"ק מטשערנאביל בקדושה ובטהרה, ושם שלט אוויר צח מפני החור שעשו בגג בית המדרש מבעוד מועד, ומפני שהותו במקום קרוב כ"כ זכה אז לשמוע דברות קודש שדרש הרה"ק מטשערנאביל באותה שנה בקול חוצב להבות אש קודם התקיעות, וכה אמר, לעורר הרהורי תשובה בלב המתפללים: הנה ידוע שהתקיעה הינה קול שופר חלקה המורה על מדת הגאווה, ואילו תרועה מורה על שברון לב ומדת ענווה, וזה מרומז בפסוק, 'עלה אלוקים' כדי לסלק מדת הדין המרומז בשם אלוקים, צריך לקיים 'בתרועה' שיהא לבו נשבר בקרבו, אך סילוק שם ה' המורה על רחמים נעשה חלילה 'בקול שופר', דהיינו קול התקיעה שנדמה בעיניו שהוא חלק ואין בו פגם, רחמנא ליצלן. ויהי כאשר שמעו הקהל את דבריו הקדושים יוצאים מעומק לב טהור געו כולם בבכי, והעיד הילד שמן הגג נשפכו דמעות כמים שהרטיבו את כל בגדיו מכף רגל ועד ראש.

סג. אף על העבירות החמורות ביותר יש בידו לשוב באותה שעה, וכמו שאיתא ב'צמח צדק' (ליקוטים אות א), דגבי שופר כתיב (תהלים פא, ד) 'תקעו בחודש שופר', ואצל יעקב אבינו נאמר (בראשית לב, כו) 'ותקע כף ירך יעקב' כי אותיות 'תקעו' הן אותיות 'תקע', ללמדנו שבעת תקיעת שופר יכול האדם לתקן אף מה שפגם בירכו דהיינו אביזריהו דגילוי עריות, והרש"ש (הובא בפלא יועץ שם) הוסיף, שאפילו מחטיא את הרבים מתכפר על ידי תשובה בעת התקיעות. סד. הנה, חז"ל (עיי' ר"ה לג:) למדו כמה וכמה הלכות בתקיעת השופר של ראש השנה מתקיעות דיובל, ולכאורה צריך ביאור הרי תקיעת היובל הייתה תקיעה אחת (של ביד) לחמישים שנה, ובס"ה כל מנין תקיעות הללו בכל שנות קיומו של 'כלל ישראל' אינו עולה כי אם כ"ז יובלות שנהגו בעם בני ישראל, ומדוע למדו משם לראש השנה הנהוג זה אלפי שנים וכבר תקעו ויתקעו ריבי רבבות של תקיעות, ושפיר היה ללמוד יובל מר"ה ולא להיפך, אלא אפ"ל עומק הכוונה דבא ללמדנו דכמו שביובל ע"י 'תקיעה אחת' יצאו אלפי עבדים לחרות עולם, ואלפי שדות שבו לבעליהם, והכל בכוח אותה תקיעה אחת, אם כן יש לנו ללמוד לדידן – שבאיזה מצב שרק נהיה, אפשר לנו בתקיעה אחת לצאת לחרות עולם מידינו של יצר זה... להיות אדם חדש.

כעין זה יש מבארים מדוע נלמד שיש לתקוע בתקיעות דערב שבת להבטיל את העם ממלאכה 'תקיעה תרועה תקיעה' – מתקיעות ד'ראש השנה' ומה ענין זה לזה, אלא כי זוהי מהותו של שופר להכריז פסק ונגמר מצב פלוני, מהיום מצב חדש יש כאן, כמו שמכריזין בראש השנה שהקב"ה יושב ודן את כל העולם וכל מה שהיה עד עתה כלל אינו בטוח שימשיך, וכך הייתה תקיעת שופר ב'מעמד הר סיני' לומר כי מעתה כל העולמות תלויין ועומדין 'אם יקבלו ישראל את התורה, מוטב...' כן נמי מכריזים בער"ש עד עתה עשינו מלאכת חול מעתה - שבת קודש.

סה. הרה"ק רבי יחיאל ממוש זי"ע (צדיק נשגב שחי לפני כמאתיים שנה, ושמו נתקדש בסילודין אצל חסידי סלאנים לדורותיהם) נכנס פעם אל בית מדרשו לתקיעת שופר, וכבר עלה אל הבימה, ולא אבה לתקוע בהראותו שבסמוך עומד 'דבר אחר' האוכל ומכלה פירות בשדהו של אחד היהודים, ולא יוכל לתקוע עד שיגרהו משם, ואכן יצאו שני אברכים וגירשוהו, ומיד החל בתקיעות. כעבור שנים סיפר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע סיפור זה, ונענה ואמר 'אזא מעשה פון

שמע ה' קול בכיי - ענין הבכיה

כתב ב'שער הכוונות' (דף צ:.) גם היה נוהג מורי ז"ל לבכות הרבה בתפילת ר"ה אפי' שהוא יו"ט ומכ"ש בתפילת יוה"כיס, והיה אומר מוז"ל כי מי שאין בכיה נופלת עליו בימים האלו הוא הוראה שאין נשמתו הגונה שלימה.

שרשה בתחילתה - יחשיב עצמו כרש וחסר כל

איתא בגמ' (ר"ה טז:) כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, ופירש רש"י, 'שישראל עושין עצמן רשין בר"ה לדבר תחנונים ותפלה כענין שנאמר

אמנם כל זה יהא מתוך 'שמחה של מצוה', וכמו שכתב רבי סעדיה גאון (בטעמו הראשון) מדוע תוקעים בשופר 'וכן עושין המלכים בתחילת מלכותם, שתוקעין לפניהם בחצוצרות וקרנות וכו', וכן אנו ממליכין עלינו את הבורא יתברך ביום זה, וכן אמר דוד (תהלים צח ו) בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'. ופשיטא שזה נעשה מתוך חרדה ושמחה כמשל המלכת מלך בו"ד.

לבן כתב הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זצוק"ל (כסוף סידור הגר"א, 'כתר ראש' אות קד) שרבו הגר"א מוולנא זי"ע היה שמח שמחה גדולה במרם ניגש לתקיעת שופר.

דער מוש'ער האב איך נאך נישט געהערט' (סיפור נורא כזה מהרה"ק ממוש עוד לא שמעתי), נענו החסידים ואמרו, שלבטח התלהבותו של הרבי היא ממעשה החסד והצדקה של הרה"ק ממוש, שאף בעת הנעלה קודם 'תקיעת שופר' דאג לשדהו של יהודי (כדוגמת המסופר על הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע שמצאוהו קודם תפילת 'כל נדרי', כשהוא מנדנד תינוק בעריסתו אשר אמו עובתו והלכה לביהכ"ס, כי זה כל מהותם של צדיקים, שאף בזמנים אחווי שרעפים זוכרים הם את עם ה' לעשות עמהם חסד ואמת). אך ה'בית אברהם' נענה ואמר בלהב, 'מדוע אינכם מבינים עמקות המעשה, הרי כל כוונת התקיעות היא לעקור את ה'דבר אחר' מכרם ה' צבאות בית ישראל', כי זהו כל התקיעות שכל אחד יעקור את כל הרע מגופו רוחו ונשמתו.

סו. וכתבו הפוסקים שמי שאינו בעל בכי לכל הפחות ישא את קולו ויעשה עצמו כבוכה, בכדי להתעורר ולעורר זכויות של מעלה. והסמיכו לכך את הפסוק (תהלים ו ט) 'כי שמע ה' קול בכיי' (אלף המגן תקפב סקמ"ה, ועיי' מעשה רב להגר"א רז).

סז. הנה איתא בגמ' (ב"מ נט.) 'אעפ"י ששערי תפילה ננעלו שערי דמעות לא ננעלו', וביאר הגאון רבי אליהו דסלר זצוק"ל שאינו מדבר על השערים אשר בשמים, כי וודאי שערי שמים עדיין פתוחים ועומדים לקבל תפילותיהם של בני ישראל, ולא דיבר אלא על שערי הלב שנסתם ונחתם עד שאי אפשר לו להתפלל ולשפוך נפשו לפני ה', מה תקנתו אעפ"י ששערי תפילה ננעלו שערי דמעות לא ננעלו יפתח מעיין הדמעות ויזיל דמעה כמים ובזה יפתח את סגור לבו ויוכל לעמוד בפני בוראו בתפילה ותחנונים לפעול דבר ישועה ורחמים.

הרה"ק מסאטמאר זי"ע המשיל את הענין, לבן המלך שהורחק מבית אביו לאחר שסרח והוזהר רבות ע"י אביו המלך, ולא שת לבו לכל האזהרות... כעבור שנים נתעוררה האם - המלכה בגעגועים אחר בנה ותצא למסעה לתור אחריו ולבקרו, עד שהגיעה לאותה מדינה מרוחקת, מקום אשר הבן כלוא תחת בית מגודר הנעול בשלשלאות ומנעול כבד, מאחורי הגדר זעק הבן לאמו 'זעקה גדולה ומרה' כי רע ומר גורלו, יסורים קשים ומרים נחלתו, כה הוסיף הבן להתחנן ולעורר רחמי אמו שתצילנו מבור הגלות הלזה... ותען האם - המלכה הנה אזרוק לך מבעד לחרכים את המפתח בו תפתח את המנעול ותצא לחפשי בבואך להיות תחת צילי... נטל הבן את המפתח הכניסו למנעול... ולא נפתח, שוב ניסה ולא נפתח... זעק הבן אל אמו, אני אנה אני בא - הדלת והשער אינם נפתחים... אולי אין זה המפתח הנכון, אמרה האם בטוחה אני שזה המפתח הנכון... אלא שברבות השנים שלטה החלודה במנעול ולכן אין המפתח פותח... עצה אחת לך בני היקר, שפוך נא דמעות כמים על גבי המנעול ובזה תוסר כל החלודה, יפתח המפתח את המנעול ויבוא הבן אל אמו... אף אנו אין לנו אלא לשטוף את שערי הלב בדמעות רותחות ובזה יסורו כל המחיצות והחציצות ונזכה לצאת ממאסר הגלות והצרות, להתקרב אל אבינו שבשמים ולפעול שנה טובה ומתוקה. הרה"ק רבי נפתלי ממעליץ זי"ע (קדושת נפתלי ר"ה) רמז כזאת דבש ר"ת 'שימה דמעתי בנאדך', ומבאר שלפעמים רוצה הקב"ה לכתוב טוב על ישראל, ובא השטן ומייבש את הנאד של דיו - ע"מ שלא יוכלו לכתוב בו טוב עליהם. ע"ז מבקשים, רבש"ע, 'שימה דמעתי בנאדך' - שתשים הדמעה תחת הדיו, 'הלא בספרתך' - ובאופן זה תכתבנו בספר חיים טובים.

הרה"ק הישמח משה' זי"ע (תוכחת חיים לר"ה יד) המשיל את מעלת הבכיה במשל למלך שכעס על עבדיו ורצה

(משלי יח, כג) תחנונים ידבר רש"ם. כאן למדנו כי על במה שיש לו... ואף מה שכבר נקצב לו מקדמת דנא האדם להרגיש בכניסתו לימים הללו, כמי שאין לו דנים בשמים כדת מה לעשות עמו בזאת השנה מאומה והרי באמת הוא כן, כי אין האדם מובטח אף החדשה^ס, אמנם כאשר ימלא תפקיד הזמן ויתפלל יפעל

להענישם, התכנסו כל העבדים והמשרתים לטכס עצה איך לפייס את המלך. נעמד שר המשקים ואמר, כי כפי שהוא מכיר את המלך זה שנים רבות לא יצליחו לפייסו בשום מתנה או דורון ורק עצה אחת יש להם, להגיש לפניו משקה פלוני אשר ידעתי כי המלך אוהבו ביותר, ויצרפו למשקה כתב התנצלות, ומסתבר שבעידן ריצוי ושמחה כזה יסלח להם על עוונם. והנמשל, כי הקב"ה מתרצה בדמעות שהאדם שופך מעומק לבו כמים מפני שזה חביב אצלו יתב"ש, ובאותה שעה יש בידו האפשרות לבקש גם מחילה על פשעיו.

כן מספרים על הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע, בשעת עמדו על הבימה קודם תקיעת שופר הרים את ראשו אל עבר עזרת הנשים ופנה ואמר - נשים צדקניות, כח רב יש לדמעותיכם, על כן אנא שטפו את השופר אשר בידי בדמעותיכן, בכדי שאוכל לתקוע בו כראוי וכיאות.

וזהו טעם הדבר אשר מצינו תפילות שונות שתיקנו גדולי הדור במשך הדורות בשפת האידיש, כיוון ששערי דמעות לא ננעלו (בי"מ נט.) ורק כאשר יבינו את אשר הן מתפללות תיזל דמעה מעיניהן (כי נשים רבות לא היו מבינים בלשון הקודש), אמנם לאנשים לא תיקנו תפילות בשפת האידיש, על אף שבצוק העיתים רבו העמי ארצות וכדו' שלא ידעו קרא וכתוב, כי האשה דמעתה מצויה.

סח. ובפרט כשהם רשים באמת וכמו שכתב התוס' (ד"ה שרשה) **שמתוך שישראלים רשים - לבם נשבר, ומרחמים עליהם מן השמים.**

עובדא ידענא באברך שבימים שלפני ראש השנה נפל בחלקו ירושה גדולה - סכום שלפי הנהוג בקהילתו היה בו כדי להשיא את כל צאצאיו בהרחבה, וכה אמר האברך נכנסתי לראש השנה מתוך הרגשה כי 'מסודר' אנכי... ולא היו תפילותי מקרב לבי... סוף דבר היה שלא עלתה השנה יפה.

סט. הגרי"ז מבריסק זצוק"ל היה נוהג להרבות באמירת תהלים במשך כל היום כולו של ראש השנה, וביאר הנהגתו זאת, כי ביום הזה דומה האדם כמי שהתמוטטו לו נכסיו רחמנא ליצלן, שגם מי שעד עכשיו היה מסודר בפרנסתו וכל בני משפחתו היו בריאים ושלמים וכן בשאר הדברים, ברגע זה הכל תלוי על בלימה, ועולה על כף מאזניים, וההכרעה תלויה בידו - על כן יש לו להרבות בתפלה, לבקש רחמים ותחנונים לפני המקום שיתן לו שנה טובה, וזה פשטות כוונת התפלה 'כדלים וכרשים דפקנו דלתך' פשוטו כמשמעו ממש גם בגשמיות, שברגע זה עומד בעירום ובחוסר כל כפשוטו ממש.

והסביר, שעל כן הוא מעדיף לומר תהלים יותר מללמוד שיעוריו הקבועים, כי בדרך לימוד מתעורר אצלו הערות וקושיות על הנלמד, ועליו לחפש בספרים כדי למצוא יישוב לקושיות, ולפעמים יכול לבוא עי"ז לבזבז רגע כמימרא בעת החיפושים, לכן הוא מעדיף לעסוק באמירת תהלים כדי שבכך ינצל את כל עיתותיו בתכלית השלימות.

ידוע שהרה"ק בעל התניא זי"ע היה מרבה באמירת תהלים כל יום ר"ה עד לאחר תפילת מעריב בליל ב' דר"ה ולא אמר 'מאמר' אלא מאחרי מנחה של ער"ה עד אחר ערבית בליל ב' לא משה ידו מתוך ה'תהלים - מחזור, מחזור - תהלים' [אף שכבר נודע חשיבות מאמרי הדא"ח בעיניו], הוא היה מזהיר את תלמידיו בראש השנה על שני דברים, שימעטו בשינה [היינו להימנע מתוספת שינה על ההכרח, כי הישן פחות ממה שגופו צריך עלול להיות עיף ומבולבל, ויצא שכרו בהפסדו], וכן ימנעו משיחה בטלה. הנהגות אלו שווים הם לכל אדם, וראוי להחזיק בהם ולקיימם.

וכן היה דרכו בקודש של הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע, שהשכים קום בר"ה, וכבר מעלות השחר עמד בבית המדרש והתחיל להתפלל פסוקי דזמרה בדביקות, ושימש כשליח ציבור בכל התפילות מרישא ועד גמירא, וכן תקע את התקיעות בשופר, ואת תפילת מוסף סיים כשעה אחר חצות היום, ואז הלך לאכול ולשתות כמצות היום, אולם כל הסעודה ארכה לו כחצי שעה, ואז חזר לבית המדרש והגיד תהלים בציבור בהשתפכות הנפש עד סוף היום (הובא ב'אהל אלימלך' אות שמב).

וכבר מצינו בפוסקים (עי' משנ"ב תקפא סק"ג) שמן הראוי לסיים שלוש פעמים ספר תהלים מר"ח אלול ועד יום הכיפורים, ואין לנו כלי זיין חזק יותר מאמירת הפסוקים שחיברם דוד המלך ע"ה לכל הדורות, לשפוך את הלב לה' ולעורר רחמים וחסדים בעולם.

גדולות ונצורות".

המקדש שיכפר עליהם, אלא עוד תפילה אחת שנשתייר להם שהם מתפללין בראש השנה ויום הכפורים, ולא תבוה אותו מהם, הוי 'ולא בזה את תפילתם'. 'תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא', אלו הדורות שהן כמתים במעשיהם ובהן ומתפללין לפניך בראש השנה וביום הכפורים - ואתה בורא אותן בריה חדשה, כי ביום זה נעשים כל יצורי עולמים לבריאה חדשה".

וכל מאמינים שהוא עונה - אף הפחות בישראל בידו להתקרב ולהתפלל ביום זה

איתא במדרש שוח"ט על הפסוק (תהלים קב יח-ט) 'פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם, תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל קה, אמר רבי יצחק, כלפי דורות אמרו, שאין להם לא נביא ולא כהן ולא בית

סגולה גדולה ונפלאה שמעתי מאנשי מעשה, לומר ולסיים ב' פעמים את כל ספר תהלים בליל ראשון דראש השנה, והיא מסוגלת מאד לישועות גדולות, ומידי שנה בשנה מעידים עדים נאמנים 'אותות ומופתים' שזכו בזכות זה. ידוע מימים מקדם שהמגיד הנודע הגרב"צ יאדלער אסף קבוצה של בחורים מבוגרים מאד בליל ר"ה לאמירת ב"פ תהלים וכולם מצאו זיווגם זמן קצר לאחמ"כ, אף כהיום הנני מכיר עסקן חשוב באחד הערים בארץ הקודש אשר לפני כשנה (ר"ה תשע"ו) ישבו בביתו שני בנים ובת בגיל השידוכין ולא זו מאומה - הלה אמר פעמיים תהלים בליל ר"ה ובמשך השנה שבר ג' צלחות בג' השידוכין... לפני כשנתיים ימים סיפר לי אברך שאשתו סבלה נוראות מאיזה מיחוש והייתה מבקרת בקביעות בבית החולים כל כמה שבועות, הלה קיים סגולה זו ובכל השנה שלאחריה לא דרכו רגליה על מפתן בית החולים, ועוד כהנה רבות...

האף אומנם כי סגולה זאת קשה לרבים לקיימה - בפרט שלמחרת היום יש לעמוד שעות ארוכות בתפילה במוח צלול, עכ"ז הובאה זאת הסגולה למען ידעו דורותיכם חשיבותה וכוחה של האי סגולה, והעיקר הוא לנצל את הזמן כראוי ולא לבטל אפילו רגע אחד ביום קדוש זה, ויאמר עכ"פ פ"א תהלים או חלק ממנה כ"א כפי יכלתו או יחלקם בין בני הבית וכיו"ב.

וכבר כתב ב'עמק המלך' (שער תיקוני תשובות דף ט"ו, הובא בשל"ה מס' חולין), מצאתי כתוב בספר שחיבר מורינו הר"ר אביגדור קרא... שבכפר אחד הסמוך לערפורט היה איש פשוט שלא היה יודע כי אם פשוטי המקרא, והיה זקן ונפטר בשיבה טובה, ותוך שלושים יום לפטירתו בא בחלום לחכם אחד מופלג וחסיד שהיה שם בעיר, ובין זרועותיו נשא עמו ספר קטן, שאלו הרב וכי לא אתה זה שקברנוהו ביום פלוני, אמר לו, כן אני הוא, שאלו הרב מהו הספר הזה אשר לך, אמר לו 'ספר תהלים', ובאתי להזהירך שתזהיר את כל בני הישוב שהייתי דר בו, שימלטו נפשם משם, כי כלתה עליהם הרעה, כי כל זמן שהייתי חי וגמרתי את כל ספר תהלים בכל יום (הגוי בשל"ה כל שבוע), כמה שנים, בזכות זה האריכו שלוה, ומעתה אין מי שיגן עליהם. למחרת קרא הרב לכל בני הקהילה ומסר להם את הדברים הנוראים שראה בחזיון הלילה, ואכן כל אלו אשר נסו מהעיר הצילו את נפשם, ואלו שנשארו בבתיהם פגעה בהם יד ה' רח"ל. חזינן מכאן כוחם של מזמורי התהלים שהצילו את כל העיר מכליון וחרץ.

ומהיום ההוא ששמע אבי מורי הקדוש ז"ל, היה מסיים בכל שבוע את כל ספר תהלים... כי מי שהוא רגיל ודש בו בספר תהלים הוא דוחה כל מיני פורענות וכמה פגעים רעים, מעליו ומעל משפחתו, ומעל כל בני דורו, ומגלגל עליו ועליהם כל מיני שפע ברכות והצלחות, אשרי הזוכה ומזכה הרבים, ע"כ מצאתי בספר הנ"ל דר' אביגדור קרא (עכ"ל 'עמק המלך'). ואם בכל השנה הדברים אמורים, ק"ו בימים קדושים אלו.

משמיה דהרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע מתאמרא, שהחוסם פיו בראש השנה ואינו מדבר דברים בטלים, זוכה לעורר מדה זו למעלה בשמי מרומים, וכאשר בא המקטרג לקטרג משתיקים אותו - ואומרים לו, עת 'תענית דיבור' היא העת, ואי אפשר לו לפצות פיו לרעה.

ע. כה אמר הגה"ח רבי ישראל שמעון קאסטעלאניץ ז"ל בשם הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, שהיה זועק בימים אלו מנהמת לבו הטהור 'מען זאל זיך נישט דרייען ווי א נאר אויפן מארק', פירוש, שלא יהלך בימים אלו כשוטה המסתובב בשוק באפס מעש במקום שאפשר לו להרוויח הון רב.

עא. החסיד המפורסם הרה"צ רבי מרדכי ראקוב זצ"ל נענה פעם מתוך שמחה אל רבו הרה"ק ה'חוזה' מלובלין זי"ע ואמר לו היום אירעו נסים ונפלאות לבני ישראל, שאלו הרבי לפשר כוונתו, השיב החסיד בחכמה, שתקנו

ויתחזק בדברי הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע (מועדים הגש"פ ד"ה ובמקלות) בדברי הטור (או"ח סימן תקפב) 'ובכן תן פחדך' ותקנו לומר 'ובכן' כלשון המקרא (אסתר ד טז) 'ובכן אבוא אל המלך', לפי שהוא עתה יום הדין ואנו באין לפני ממ"ה הקב"ה. ואמר המהרי"ד שכוונתו לומר כסיפא דההוא קרא אשר לא בדת, וכלומר שאף מי שנראה לו שאינו כדאי להתפלל אל ה' גם כן יבוא אל המלך ויועק אל ה' מעומק לבו, ישמע קל ויענם ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן.

המקובלים לומר לפני התקיעות פרק מ"ז שבתהלים 'למנצח לבני קרח מזמור', ואלמלי היו קובעים לומר פרק קי"ט לא היו מצליחים לתקוע בשופר מחמת אריכות פרק זה בתהלים...

הגם שבפשטות נראים הדברים כמילתא דבדיחותא בעלמא, מ"מ עומק יש כאן, כי הנה, כל פרק קי"ט מדבר על 'תמימי דרך' השלימים בעבודתם, שם נאמר אשרי נוצרי עדותיך... בכל לבי דרשתיך... ותורתך חנני, דבקתי בעדוותך, זכרתי משפטיך מעולם, חצות לילה אקום... טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף... נר לרגלי דברך... עשיתי משפט וצדק... מעתה, אם היו אומרים פרק זה לפני התקיעות היו המקטרגים מתעוררים לטעון שיפששו במעשיהם של בני ישראל האם 'קיים זה מה שכתב בזה'... ומי יעמוד בדקדוקי המשפט. אכן נס גדול הוא שאומרים 'למנצח לבני קרח מזמור' שעליהם אמרו חז"ל (מגילה יד.) 'מקום נתבצר להם בגיהנם', וכבר עמדו סמוך לשאל תחתיה, אלא ש'על פתחה של גיהנום' עצרו בעצמם ושונו אל ה' בלבב שלם, פרק זה מלמד זכות על בני"ש שזוה היום שבים בתשובה - אף מי שעומד כבר בפתח שאל תחתית ל"ע...

יש שרימזו בפסוק האמור גבי קרח (במדבר טז לד) 'וכל ישראל נסו לקולם', דכתיב 'לקלם' חסר, שהוא ר"ת ל'מנצח לבני קרח מ'זמור, ללמדנו שביד כל ישראל לנוס ולברוח - להתקרב אל הקדושה כאשר יזכרו את מעשיהם של בני קרח, דאע"פ שהרבו להרשיע ולחלוק על משה רבינו וכבר נתבצר להם מקום בגיהנום, אעפ"כ נתקבלה תשובתם ברגע האחרון כאשר חזרו אל ה' באמת.

הרבה יש להתבונן ב'תשובתם' זו של בני קרח, כי לכל אורך המערכה עמדו הללו לימין אביהם קרח - כנגד משה רבינו, עד הרגע האחרון שראו כי אין מנוס אז הרהרו תשובה בלבם, וכן איתא במדרש (שוח"ט תהלים מה) 'למנצח על שושנים לבני קרח מזמור רחש לבי דבר טוב' - להודיעך שלא יכלו להתוודות בפיהם, אלא כיוון שרחש ליבם בתשובה, קבלם הקב"ה, ולמה לא היו יכולין לומר בפיהם שאל פתוחה מתחתיהם ואש מלהטת סביבותם... והיו בני קרח רואים שאל פתוחה מכאן ואש מכאן, ולא היו יכולין להתוודות בפיהם... רחש לבי - משל למי שנתבע לדין נטל קונטרס חלק ונתנו ליד דיין, אמר לו, למה לא כתבתו, אמר לו לא היה לי פנאי, כך בני קרח לא היה להם פנאי לומר בשפתותיהם ואמרו בלבם, ע"כ. והיינו שאף לאחר ששמעו מפי משה את אזהרתו 'אם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה... סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה...' ועדיין לא חזרו בהם, עד שהשאל אכן פערה פיהם לבלעם אז כבר לא היה סיפק... והקב"ה קבלם בשתי ידיים. וכה חשובה הייתה תשובתם כחיזוק לכל בני ישראל עד שאמרו במדרש (ילקוט תהלים תשמז) 'מנין אתה יודע שמשה ואהרן וכל ישראל באין לשמוע שירה של בני קרח שנאמר 'למנצח על שושנים לבני קרח, משכיל שיר ידידות', משמיע ידידים של הקב"ה. מכאן תצא הקריאה לכל איש ואיש מישראל אף לאחר ייאוש יושב הקב"ה ומצפה לתשובתך - אם ישוב מיד יקבלו.

הנה אנו מתחילים את פסוקי מלכויות עם על כן נקוה לך, ולכאורה צריך ביאור, שהרי פסוקים אלו נאמרו על ידי עכן, ושמו מרומז בר"ת ע"ל כ"ן נ'קוה (סדר יום' כאן, בשם ה'תולעת יעקב'), והרי מבואר בגמרא (סנהדרין מד.) שעכן עבר על החמורות שבחמורות, ומדוע מזכירים את שמו מיד בתחילת המלכויות... אלא, אדרבה, להורות, כי ביום הזה (ובכל השנה) ניתנה הרשות אף לגרוע שבישראל להמליך על עצמו את הקב"ה כאילו לא חטא מעולם, כי הקב"ה כביכול ממציא את עצמו לכל בניו יהיה מי שיהיה, ומצפה שיחזור בתשובה, וביותר בימים אלו 'דרשו ה' בהמצאו'.

ולא יאמר הן 'מחוסר כפרה הנני', כי ע"י ההכנה והתעוררות נכנס להיות 'צדיק גמור' וזוכה להיכתב בספרם של צדיקים גמורים. וראיה לדבר ממה שאמרו (קידושין מט:) שהמקדש את האשה על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו, והקשה המנחת חינוך (שסד א) שהרי לא התוודה כלל וכיצד נהפך לצדיק, אלא שהוידוי בא לכפרה וצדיק ורשע אינו תלוי בכפרה כלל 'נהי דאין לו כפרה בתשובה בלב מכל מקום הוי צדיק כיון שמתחרט לפני קונו יתברך'.

ותפילתו, אזי והיה המחנה הנשאר - היינו הדיבור, לפליטה - כלומר שעדיין יש בידו כוח הדיבור לומר תיבות התפילה כפי יכלתו ויפעל כדיבוריו גרידא גדולות ונצורות³¹. לדין ייאמר, פעמים שהאדם מרגיש כי לבו כל עמו, לא יתייאש ימשיך להתפלל בעוז ותעצמות, כי לזה נתן לו ה' פה לדבר דיבורי תפילה וה' יגמור בעדו (תורת שמעון וישלח).

אבינו מלכנו כתבנו בספר זכויות - ענין קבלות טובות

הרה"ק ה'צמח צדק' זי"ע היה אומר ש'קבלה טובה' שמקבל האדם על עצמו בימים הקדושים האלו הוא 'המלבוש החדש, לנפש החדשה, לשנה החדשה'. וכך ביאר הגאון רבי רבי אליהו לאפיאן (לב אליהו, מערכות התשובה עמ' שמא) בדברי המשנה (אבות ד א) 'רבי אליעזר בן יעקב אומר, העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, ויש לדייק מהו שכתב בלשון הווה העושה מצווה אחת ולא בלשון עבר מי שעשה, ועוד, מהו מצווה 'אחת', אלא לומר לך, שלא מדובר במקיים איזה המצווה, אלא ב'קובע' ומקבל ע"ע שיקיים מצווה פלונית, בזה גופא 'קונה לו פרקליט' ליום הדין³².

ואף אם מרגיש כי מרוחק הוא, לא יתייאש מעצמו³³, וכה ביאר הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע את נוסח התפילה (בפיוט 'לא-ל עורך דין') 'לצופה נסתרות ביום דין', דהנה יש רבים המכנינים עצמם בהכנה רבה לקראת ר"ה, אך בהגיע יום הדין פעמים שלא ירגישו כל התלהבות והתעוררות בעת התפילה, ולא עוד אלא שיראה את רעהו שלא הכין עצמו כלל מבעוד מועד, ואילו בר"ה הינו מתפלל בהתלהבות וכל עצמותיו תאמרנה חיות והתעוררות, אך האמת שהקב"ה 'צופה נסתרות' ולפניו גלויים כל סתרי לב, והוא לבדו יודע את מכאוביו ויסוריו, ואין הקב"ה בוחן אלא את לבו שטרח לעשות תחילה, וכמו שדייקו בלשון חז"ל (ע"ז ג.) 'מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת', שלא אמרו 'מי שהכין בערב שבת' אלא מי שטרח, כי אין המעשה בפועל עיקר, אלא הטורח שהאדם מתאמץ לבוא אל הקדושה, ורחמנא ליבא בעי.

הנה הרה"ק ה'חווה מלובלין' זי"ע ביאר בפסוק (בראשית לב ט) 'אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה' אם יבוא עשו אל המחנה האחת - היינו המחשבה, והכהו - שאין מחשבתו עמו בתורתו

עב. העולם אומרים, שלכן אוכלים ראש של כבש או של דג בר"ה, כי אף לאחר שנטלו את נשמתו, מרטו שערותיו הפשיטו את עורו ושטפו אותו ברותחין, בכל זאת הוא נשאר בגדר ראש, שהראש אינו נהפך לעולם להיות זנב. וזו העבודה בר"ה שלא יזיז אותו שום רוח בעולם, ולא יתפעל משום דבר קטן כגדול, אלא לעולם יהא בגדר 'ראש'. כיוצא בזה אמר הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (ר"ה אות ז), שאונקלוס תרגם את הפסוק (דברים כח יג) 'ונתנך ה' לראש ולא לזנב - לתקיף ולא לחלש', כי 'ראש' מורה על מדת החוזק והתקיפות, שלא להתפעל מניסיונות ונפילות ולהישאר תמיד במעמדו אף כאשר עוברים עליו קשיים שונים. והיינו נמי מה שאמר שלמה המלך ע"ה בחכמתו (משלי יח, יד) 'רוח איש יכלכל מחלהו, וכפירוש הגר"א שם כשהאיש תמיד בשמחה - הוא יכלכל מחלהו, אף שתבוא עליו מחלה ח"ו הוא יכלכל מחלהו, בשמחתו יבטלנה, שאפילו חולה מסוכן יבריא וינצל מחוליו אם יהא שרוי במידת השמחה. עג. דבר זה הובא בספרי הגה"צ רבי יעקב מאיר שעכטער שליט"א (אוסף אמרים, תורה), ושם מסמיך מעשה נפלא, בבחור שהכין עצמו לקראת נישואיו בלימוד הל' קידושין, למען יקיים מצוות קידושין בכל כוחו לפי כל הפירושים וה'הגדרות'... באמצע 'שבעת ימי המשתה' העלה החתן טינה בלבו, כי מצא שלפי שיטה פלונית לא כיוון כראוי בעת הקידושין, עד שאמר לו רבו, אברך יקר, אף אם היית חושב להדיא 'הרי את מגורשת...' לא היה מועיל במאומה אחר שהכל שמעו מפורש יוצא מפיך 'הרי את מקודשת'...

עד. כה אמר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (הובא 'אמרי אמת' שבת תשובה תרצ"ב) על אומרם (קידושין מ:) 'כל קבוע כמחצה על מחצה דמי', שאם האם קובע עצמו לאיזה דבר מצווה - בקביעות איתנה שאפילו כל רוחות שבעולם לא יזיזוהו, כבר נחשב לו כמי שיש בידו רק מחצה עוונות ומחצה זכויות, נמצא שבעוד דבר טוב אחד כבר נעשה כרוב זכויות ומטה את הכף לכף זכות.

סיפר לי אברך ת"ח מופלג אשר הנני מכירו משנות נעורו, כי זה לו שנים הרבה שסבל מרורות מ'חור' באזניו (בעור התוף), והיו יסוריו קשים ומרים, מה גם שבכל השנים הללו נאסר עליו לטבול במקוה כי המים מסוכנים למי שחור לו באזניו... והנה ביום הושענא רבה (תשע"ה) היה אצל רבו שהורה לו כי הגיע זמנו לעבור ניתוח באזניו. כמה עסקני

מתאמרא בשם צדיקים על הפסוק (תהלים כו ג) 'אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח, אחת', שבזאת אני בוטח - במה יבטח האדם ביום הדין, באחת, היינו ב'קבלה' שקיבל על עצמו להתחזק - להמשיך את ה'מלכויות' לכל השנה¹, ואפילו רק בדבר אחד קטן, והיא תעמוד לו למליץ. וכל ערום יעשה בדעת לקבל על עצמו רק כפי יכולתו, ולא יהלך בגדולות ובנפלאות ממנו. אז יעמוד בקבלתו והיא תשפיע עליו ברכה עד בלי די².

רפואה חשו לעזרתו ובמהרה הושג לו זמן ועת לנתחו, כאן אירע האות והפלא, כי בבואו לפני הרופא הגדול ראה הרופא כי הכל בריא ושלם ואין באזנו כל זכר לחור... ויהי הדבר כחידה סתומה כי כל רואיו ומכיריו ידעו כי הלה סובל קשות באזניו... עד שהאברך נזכר שבר"ה העל"ט קיבל על עצמו שלא לדבר בשעת התפילה, ומן הנראה שזכה בזכות שסתם פיו נסתם חור אחר כנגדו.

עה. כי פשוט הדבר שלא מספיק להמליך את הקב"ה ליום זה בלבד, ויש לקבל 'עול מלכותו' כל עוד אשר נשמה באפו. בצחות רמזו בפסוק (תהלים סא ז) 'ימים על ימי מלך תוסיף', שלא ימליך את הקב"ה רק לימים הנוראים ואח"כ ישכחנו, אלא יוסיף ימים על 'ימי מלך' אלו ימים הנוראים שאומרים בהם 'המלך', וישעבד כל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו אליו יתב"ש בכל עת ובכל שעה.

וכהוא חסיד שנכנס אל הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע קודם ראש השנה והזכיר את עצמו שהוא משמש כ'בעל תוקע' ומבקש שהרבי ילמדנו את כוונת התקיעות. נענה הרבי ואמר 'בשעת התקיעות יש לכוון רחמנא אמר תקעו' [ולקיים מצות עשה דאורייתא], אולם בכל ימות השנה תזכור שהנך 'בעל תוקע'... והדברים אמורים לכל אחד ואחד, שבכל השנה כולה צריך לזכור שיש יום אחד בשנה שעומדים בו למשפט לפני הקב"ה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, ואפשר לרמזו כן בלשון הכתוב (ויקרא כג כד) 'זכרון תרועה' שהחובה לזכור את התקיעות בר"ה גם באמצע השנה. וכן פירש הרה"ק האהבת ישראל זי"ע, שיום ר"ה נקרא 'יום הזכרון' כי על האדם לעשות פעולות שבכל השנה יזכור כי עבר עליו 'ראש השנה' בתחילת השנה. ע"י שיקבל ע"ע קבלה שתלווה אותו בכל השנה.

פעם ראה הרה"ק האמרי חיים זי"ע איך שמגישים את המאכל לפני אביו הרה"ק האהבת ישראל זי"ע ואינו אוכל, וישאלהו מדוע לא יקום אבי ויאכל, ויענהו כי לא הגישו לידי את הכף, חזר ושאלו, מדוע לא ביקש שיביאו לפניו כף, אמר לו כי איתא במשנה 'ראש השנה למלכים ורגלים' בראש השנה יש לאדם לקבל על עצמו למלוך על רגילותו, בר"ה זה קבלתי על עצמי שלא לבקש 'טובות' מבני אדם בענין האוכל.

ואכן מסגולת זה היום - שיעלה בידו להמליך עליו את הקב"ה בכל ימות השנה, כדכתב ה'מאור ושמש' (רמזי ר"ה ד"ה ואמרו לפני) שקבלת עול מלכות שמים בכל ימות השנה בקרי"ש תלויה בקבלת עומ"ש שהאדם מקבל על עצמו בראש השנה, ומרמז ליה במאמרם (ר"ה טז). 'אמרו לפני בראש השנה מלכויות כדי שתמליכוני עליכם', שאם בראש השנה יקבל ע"ע עול מלכות שמים שלימה, יזכה להמליכו בכל ימות השנה, והיינו דקאמרי שתכלית הימים האלו הוא כדי שיוכל לקבל עול מלכות שמים - תמליכוני עליכם, בכל השנה כולה.

עו. כך פירש הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (ליקו"א אות כט) בפסוק (משלי לא כז) 'צופיה הליכות ביתה', שבכל זמן טוב יזכור כי לבסוף יחזור לביתו, ויקבל ע"ע באופן שישאר בידו גם לאחר חזירתו לביתו.

פעם שאל אחד מתלמידי הגה"צ רבי לייב חסמן זצוק"ל את רבו בימי הרחמים והסליחות, איזו קבלה יקבל על עצמו כסניגור בעת המשפט, ענהו הרב, צא התבונן בעצמך באיזה דבר קל הנך בטוח שתוכל עמוד בקבלה זו למשך כל השנה, ויעש התלמיד כן, משחזר אל רבו והעלה לפניו את מסקנתו, אמר לו רבו עתה חצה נא את הקבלה לשניים, וקבל ע"ע רק מחצית אחת. כי על האדם להיות החכם הרואה את הנולד.

סיפר המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל, שבשנת תרפ"ט בהיותו בישיבה בעיה"ק חברון ערכו אז הערביים ימ"ש טבח האכזרי בתלמידי הישיבה הי"ד כידוע, ואף הוא היה בין הבחורים, מה עשה כדי להינצל - השכיב עצמו בין ערימת המתים והשים עצמו כמת, ועל ידי זה ניצל מידי הישמעאלים. ולגודל פחדו פן יבחינו בו, ויראו שעדנו חי, קיבל על עצמו במחשבתו קבלות גדולות לכל חייו, אך תוך כדי מנוסתו אחר כך למקום מחבוא כבר הוריד מעל עצמו כמעט את כל הקבלות... כי אכן אין ערך לקבלות יותר מפי יכולתו, שהרי אין יכול לקיימם.

בעניין זה, סיפרו חכמי המשל, מעשה ביהודי אחד מ'בני הכפר' שלא היה 'חכם' גדול, ואף 'טיפש' קטן לא היה. פ"א נקלע למקום מרוחק וכבר הגיע זמנו לחזור לביתו, החליט הלה לנסות לראשונה בחייו את התענוג המכונה 'רכבת

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שנוכה להכתב ולהחתם גופא ונהורא מעליא, פרנסה טובה וכלכלה, למלא אסמינו בספשצ"ג לאלתר לחיים טובים ולשלום, מתוך בריות שבע ברוח ובגשם בנקל וברוח וכט"ס.

הברזל, לנסוע באותה עגלת ברזל שאיננה צריכה לעזרת הסוסים. בבואו למוכר הטיקעטס (כרטיסי הנסיעה) הסביר לו המוכר כי ג' קרונות ישנם ברכבת, א'. לעשירי תבל שם נהנים היושבים מסעודות כיד המלך ומשרתים לרוב. ב'. לפשוטים יותר. ג'. לפשוטים וקשי יום. כל קרון יורד במעלה מהקרון האחר הן מצד הסערוויס (שרות) הן מצד המחיר... 'בן הכפר' החליט שאם כבר עומד הוא בפתח תענוגי הרכבת יקח לעצמו טיקעט במחלקה הראשונה, אבל מה יעשה הבן כשאינו לו די מעות לקנות טיקעט למחלקה ראשונה עד ביתו, חשב לעצמו אקנה ואסע עם הרכבת רק עד מקום פלוני - שם ארד ואקבץ נדבות יד אל יד עד שיהיו לי עוד מעות לנסוע עוד כמה תחנות, וחוזר חלילה. עלה היהודי מאושר על הרכבת ונהנה מכל רגע, אך כעבור שעה קלה נכנס הממונה והודיעו כי במקום פלוני עליו לרדת אחר כבוד מן הרכבת. מה חשכו עיניו ברדתו מהרכבת וירא כי המקום מקום שממה, ואין לו ממי לבקש עזר וסיוע בממון, ואין ביכלתו לאסוף ממון ושם יישאר לאורך ימים... טפח האיש על ראשו וצעק, אוי לי כי פתי הייתי, הרי באותן מעות שהיו ברשותי הייתי יכול לקנות טיקעט זול - למחלקה השלישית, ובזה כבר הייתי עתה יושב בביתי על מי מנוחות, כמה סכל הייתי שהילכתי בגדולות ובנפלאות ממני, ועתה נשארתי ללא מאומה. אף לדידן ייאמר, הבא לקבל על עצמו קבלות טובות וחיזוקים לקראת הימים הנוראים הבאים לקראתנו. יראה להיות ה'חכם עיניו בראשו', יקבל ע"ע מעתה קבלה שלפי אומד דעתו יוכל לעמוד בה למשך זמן ארוך מבלי ליפול. כי המהלך בגדולות ובנפלאות ממנו ומקבל על עצמו קבלות טובות יותר מכפי יכולתו, סופו ליפול מכל קבלותיו הטובות ולמצוא את עצמו באמצע מדבר שממה רוחני... אמנם אם יקבל כפי כוחו יעלה ויבוא ממדרגה למדרגה עד שיעמוד על דרך טוב.